

B.W. Zaalmink
L. Loseman
H. Prins
J. Muller
M. van Leeuwen

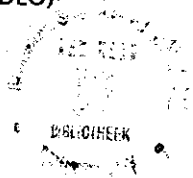
Mededeling 527

INVLOED VAN HET OVERHEIDSBELEID OP OMVANG EN RENTABILITEIT VAN DE NEDERLANDSE RUNDVLEESPRODUKTIE

Juli 1995

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO)
Informatie en Kenniscentrum (IKC)

CP No. L27-527
FA. NO. C
NIV:

REFERAAT

INVLOED VAN HET OVERHEIDSBELEID OP OMVANG EN RENTABILITEIT VAN DE NEDERLANDSE RUNDVLEESPRODUKTIE

Zaalmink, B.W., L. Loseman, H. Prins, J. Muller en M. van Leeuwen

Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), 1995

Mededeling 527

ISBN 90-5242-287-7

79 p., tab., fig., bijl.

Onderzoek naar de invloed van het overheidsbeleid op omvang en rentabiliteit van de Nederlandse rundvleesproduktie. Hierbij is uitgegaan van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid met het hervormingsbeleid en de GATT-afspraken, en het Nederlandse milieubeleid. Bij het Nederlandse milieubeleid is bij deze studie uitgegaan van overschothellingen boven een heffingvrije voet van 200 kg N en 20 kg fosfaat per ha grasland, met voor bouwland overeenstemmende niveaus. Daarnaast zijn gevoeligheidsanalyses uitgevoerd voor meer stringente mineralennormen.

Allereerst wordt een overzicht gegeven van de toekomstige rundvleesproduktie in Europa. Deze wordt naderhand verder ingevuld voor Nederland. Het hervormingsbeleid heeft lagere opbrengstprijzen en een dalende rentabiliteit tot gevolg, die voor de Nederlandse situatie slechts ten dele worden gecompenseerd door ondersteunende premies. Ook wordt er ingegaan op de verwachte afname in de vleestierenhouderij en de vrouwelijke rundvleesproduktie. Deze afname komt grotendeels tot stand door de afnemende rentabiliteit als gevolg van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid, terwijl het milieubeleid daar slechts in geringe mate aan bijdraagt. De zoogkoeienhouderij zal mogelijk iets in omvang toenemen.

Ondanks de afname van de vleesveestapel zal er een grote vraag naar kalveren voor de vleesproduktie blijven bestaan, waarbij de importbehoefte vanuit het buitenland slechts weinig minder is dan de huidige importen.

Rundvlees/Vleesvee/Milieu/Bedrijven/Zoogkoeien/Vleesstieren/Milieubeleid

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Invloed

Invloed van het overheidsbeleid op omvang en rentabiliteit

van de Nederlandse rundvleesproduktie / B.W. Zaalmink ...

[et al.]. - Den Haag : Landbouw-Economisch Instituut

(LEI-DLO). - Fig., tab. - (Mededeling /

Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) ; no. 527)

ISBN 90-5242-287-7

NUGI 835

Trefw.: rundveehouderij en milieu ; overheidsbeleid.

Overname van de inhoud toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding.

INHOUD

	Blz.
WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	13
2. ONTWIKKELING VAN DE VLEESVEEHOUDERIJ IN EUROPA EN NEDERLAND	15
2.1 Ontwikkelingen van de omvang in de EU	15
2.2 Ontwikkeling van de rundvleesproductie in Nederland	19
2.3 Structuur van de rundveehouderij	20
2.3.1 Bedrijfsgroottestructuur	20
2.3.2 Bedrijfstype	21
2.3.3 Regionale verdeling	23
2.3.4 Leeftijd van de ondernemer en bedrijfsopvolging	24
2.3.5 Hoofdberoep van de ondernemer	24
2.4 Rentabiliteit van rundvleesproductie in Nederland	25
3. OVERZICHT VAN HET GEMEENSCHAPPELIJKE LANDBOUW- BELEID EN NEDERLANDSE MILIEUBELEID	28
3.1 Het EU-landbouwbeleid	28
3.2 Het Nederlandse milieubeleid	32
4. ONTWIKKELING VAN DE EU-RUNDVLEESMARKT OP MIDDEL- LANGE TERMIJN (1993-2000)	34
4.1 Inleiding	34
4.2 Resultaten van het EU-rundvleesmodel	36
5. TOEKOMSTIGE RENTABILITEIT VAN DE VLEESVEEHOUDERIJ	40
5.1 Inleiding	40
5.2 Beschikbaarheid van uitgangsmateriaal	41
5.3 Opbrengstprijzen	45
5.4 Bedrijfsomstandigheden	45
5.5 Gespecialiseerde vleesstierbedrijven	46
5.6 Saldi	51

	Blz.
6. ONTWIKKELING STRUCTUUR EN PRODUCTIE VAN DE VLEES- VEEHOUDERIJ IN NEDERLAND	54
6.1 Inleiding	55
6.2 Verwachte omvang van de rundveestapel	55
6.2.1 Methode	55
6.2.2 Aantal melkkoeien	57
6.2.3 Jongvee bestemd voor de melkproductie	59
6.2.4 Vleesvee	60
6.2.5 Verwachte omvang van de bruto eigen productie	62
7. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	64
LITERATUUR	69
BIJLAGEN	71
Bijlage 1 Gehanteerde uitgangspunten bij begrotingen	72
Bijlage 2 Schema van de toegepaste rekenprocedure	73
Bijlage 3 Rundveestapel naar bedrijfstype in 1992 en in 2000 onder variant I (P ₂ O ₅ norm 85/65; melkquotum -2,5%)	74
Bijlage 4 Rundveestapel naar bedrijfstype in 1992 en in 2000 onder variant II (P ₂ O ₅ norm 100/80; melkquotum -2,5%)	75
Bijlage 5 Rundveestapel naar bedrijfstype in 1992 en in 2000 onder variant III (P ₂ O ₅ norm 85/65; melkquotum onveranderd)	76
Bijlage 6 Rundveestapel in 1992 en in 2000 in de mesttekort-, over- gangs- en mestoverschotgebieden onder variant I	77
Bijlage 7 Inschatting benuttingspercentage per groep	78
Bijlage 8 Vergelijking verschillende varianten	79

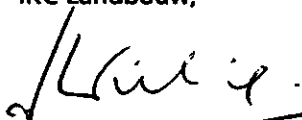
WOORD VOORAF

Er zijn vele veranderingen op komst die gevolgen hebben voor de rundvleesproductie in Nederland. Deze veranderingen komen tot stand door wijzigingen in het Europese landbouwbeleid en door het toekomstige milieubeleid in Nederland. Voor het Produktschap Vee en Vlees gaf dit aanleiding om de toekomstige rundvleesproductie nader te onderzoeken. De resultaten hiervan kunnen worden gebruikt bij de structuurvisie Rundvleesproductie, die door het PVV eens per vijf jaar wordt opgesteld.

Het Produktschap voor Vee en Vlees heeft in november opdracht gegeven aan het Landbouw-Economisch Instituut en het Informatie en Kennis Centrum om gezamenlijk een studie uit te voeren naar de toekomst van de rundvleesproductie in Nederland, rekening houdend met voorgenoemde ontwikkelingen.

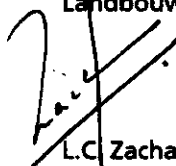
Het voor u liggende rapport is het resultaat van deze opdracht. De studie is uitgevoerd door een werkgroep bestaande uit de heren Loseman en Muller van IKC-RSP, en de heren Prins en Zaalmink van de afdeling Landbouw van het Landbouw-Economisch Instituut, waarbij de projectleiding in handen was van laatstgenoemde. Daarnaast is medewerking verleend door mevrouw van Leeuwen van de afdeling Algemeen Economisch Onderzoek en Statistiek van LEI-DLO. Zij heeft een verkenning uitgevoerd naar de productie en consumptie van rundvlees in de Europese Unie tot het jaar 2000.

De directeur van het
IKC-Landbouw,

H. Wieling
Ede

De directeur van het
Landbouw-Economisch Instituut

L.C. Zachariasse
Den Haag

Mei 1995

SAMENVATTING

Inleiding

De rentabiliteit van de vleesveehouderij staat in Nederland onder grote druk. Het overheidsbeleid, bestaande uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), en daarnaast het toekomstige milieubeleid, heeft negatieve invloeden op de opbrengsten en op de kosten. In deze studie wordt inzicht gegeven in de toekomstige rentabiliteit en omvang van de Nederlandse rundvleesproductie, waarbij het eind van de tijdshorizon gesteld is op ongeveer het jaar 2000. Uitgangspunt bij deze studie is het voornoemde overheidsbeleid.

Uitgangspunten bij de studie

Bij deze studie staan de uitgangspunten met betrekking tot het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en het Nederlandse milieubeleid centraal. Bij het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid is uitgegaan van het hervormingsbeleid en de GATT-afspraken. Dit beleid betekent een verdere verlaging van de interventieprijs, beperking van de interventiehoeveelheid en premiëringmogelijkheden voor de vleesstieren- en zoogkoeienhouderij. Daarnaast worden de importheffingen op rundvlees verlaagd, en wordt de hoeveelheid ondersteunde export verlaagd. Naar verwachting zal de opbrengstprijs van R⁰-stieren een gemiddeld niveau van circa f 6,50 per kilogram geslacht bereiken.

Bij de definiëring van het Nederlandse milieubeleid is uitgegaan van de invoering van een mineralenboekhouding. Hierbij is voor stikstof uitgegaan van een toelaatbaar overschot van 200 kg N voor grasland en 90 kg N voor maisland. Voor fosfaat (P₂O₅) is uitgegaan van een toelaatbaar overschot variërend van 20 tot 5 kg/ha met daarboven een prohibitieve heffing. Er is geen rekening gehouden met het (regionale) ammoniakbeleid. Zo zijn geen extra kosten voor emissie-arme huisvestingssystemen in rekening gebracht.

Ontwikkeling van de rundvleesproductie in Europa

Verwacht wordt dat de totale rund- en kalfsvleesproductie in de Europese Unie zich in het jaar 2000 zal stabiliseren tot ruim 8 miljoen ton. Dit niveau is in 1994 ongeveer bereikt. De consumptie van rundvlees zal in dezelfde periode als gevolg van een bevolkingstoename met totaal 2% toenemen. De export zal iets afnemen, maar omdat de ondersteunde export sterker afneemt, zal het aandeel dat tegen wereldmarktprijzen moet worden

afgezet toenemen naar 200.00 ton in 2000. Mogelijk zal de totale EU-rundvleesproduktie met deze hoeveelheid afnemen waarmee een nieuw evenwicht bereikt wordt.

De toekomstige lidstaten Oostenrijk, Finland en Zweden kennen een produktie-overschot, waarmee jaarlijks een extra overschot van 55.000 ton op de markt zal verschijnen. De rundvleesproblemen zullen na hun toetreding alleen maar groter worden.

Rundvleesproduktie in Nederland

De melkveestapel is in 1994 ten opzichte van 1990 met 10% afgenomen. Vanaf de invoering van de superheffing en de daaraan gekoppelde inkrimping van de melkveestapel is er een toename van de vleesproduktie te zien van vooral vrouwelijk vleesvee. Deze produktie is in dezelfde periode toegenomen met 20%. De vleesstierenhouderij is van 1990 tot 1993 vrij constant van omvang. Vanaf 1994 neemt deze tak in omvang af.

Verreweg het meeste rundvlees wordt geproduceerd op melkveebedrijven (64%), op afstand gevolgd door de gespecialiseerde vleesveebedrijven (9%), de overige graasdierbedrijven (12%) en de gemengde bedrijven met rundvee (11%). Er is een groot aantal bedrijven met een kleine rundvleesproduktie. Op slechts 3% van de bedrijven (2.000 stuks) wordt meer dan 20 ton rundvlees per jaar geproduceerd, dit is ongeveer 21% van de totale rundvleesproduktie. De rundvleesproduktie is verdeeld over een groot aantal bedrijven met een grote verscheidenheid.

Op ongeveer een derde van de bedrijven met rundvee is de ondernemer ouder dan vijftig jaar en is geen opvolger aanwezig. Dat houdt in dat het merendeel van deze bedrijven binnen afzienbare termijn beëindigd zullen worden. Vooral bedrijven met een kleine rundveestapel zullen stoppen. Daartegenover staat dat ook op bedrijven met een grote rundvleesproduktie minder animo voor bedrijfsopvolging bestaat. Dit zijn vooral gespecialiseerde vleesstierenbedrijven, waarvan de rentabiliteitsverwachtingen veel minder hooggespannen zijn. Uit de LEI-DLO-deeladministraties blijkt dat de rentabiliteit van deze vorm van rundvleesproduktie de laatste jaren sterk onder druk staat.

Toekomstige rentabiliteit vleesveehouderij

Als gevolg van het GLB neemt de rentabiliteit van de gespecialiseerde, intensieve vleesstierenhouderij sterk af waardoor de continuïteit van de toch al zwakke bedrijven onder zware druk komt te staan. Oorzaken hiervan zijn de lagere opbrengstprijzen en het mislopen van stierenpremies voor een groot deel van de vleesstieren.

Door het Nederlandse milieubeleid zal de vleesveehouder te maken krijgen met hoge kosten van mestafzet. Afhankelijk van de stringentie van het milieubeleid worden prijzen genoemd van f 25 tot f 35 per ton mest.

Ondanks een te verwachten afname van de vleesveehouderij in Nederland zal er een aanzienlijke vraag naar kalveren blijven bestaan. Dit wordt

mede veroorzaakt doordat minder kalveren beschikbaar komen vanuit de melkveehouderij (20% lager aanbod). De importbehoefte van kalveren zal iets teruglopen van 487.000 in 1993 tot 455.000 in het jaar 2000, in de veronderstelling dat de witvleesproduktie met ongeveer 11% zal inkrimpen. Als gevolg hiervan zal de kalverprijs relatief hoog blijven.

De rentabiliteit van de vleesstierenhouderij zal veel te wensen overlaten. Uitgaande van de gegevens uit de deeladministraties vleesstierenhouderij zal in 2000 een arbeidsopbrengst van $-/ f$ 150 per stier behaald worden. Ook modelberekeningen geven aan dat moeilijk een positieve arbeidsopbrengst behaald kan worden. De beste mogelijkheden zijn aanwezig voor het houden van grotere aantallen zuivere vleesrasstieren, waarbij via het voeren van relatief goedkope bijprodukten de voerkosten beperkt kunnen worden. Daarnaast kan de gespecialiseerde vleesstierenhouder (gedeeltelijk) overschakelen naar "roze" kalfsvleesproduktie. De omvang wijzigt hierbij bijvoorbeeld van 400 vleesstieren naar 120 stieren en 336 roze kalveren. De arbeidsopbrengst wordt hierbij ongeveer f 10.000 minder negatief, waarbij de gehanteerde opbrengstprijzen een grote rol speelt.

Aanscherping van de heffingvrije fosfaatvoet van 20 kg naar 5 kg per hectare betekent voor volwaardige vleesstierenbedrijven met 400 dieren een verlaging van de toch al slechte arbeidsopbrengst met nog eens gemiddeld f 7.000. Kortom, voor de gespecialiseerde vleesstierenbedrijven zijn de vooruitzichten zeer somber. Alleen de bedrijven die nu al goede resultaten weten te behalen, zullen minder snel in continuïteitsproblemen komen.

Voor extensieve bedrijven zijn mogelijkheden aanwezig voor vleesvee-productie, hoewel ook deze mogelijkheden als gevolg van de fosfaatsnormering zeer beperkt zullen zijn. Modelberekeningen tonen aan dat, wanneer de snijmaispremie volledig kan worden benut, het mesten van stieren op snijmais op saldo-basis interessant kan zijn. Het houden van kruislingvaarzen is in het geheel niet meer rendabel. Ook de zoogkoeienhouderij kent een laag saldo. Deze vorm van vleesveehouderij in natuurgebieden kan, wanneer stalruimte beschikbaar is, aantrekkelijk zijn wanneer een aanvullende vergoeding voor het natuurbeheer verkregen wordt.

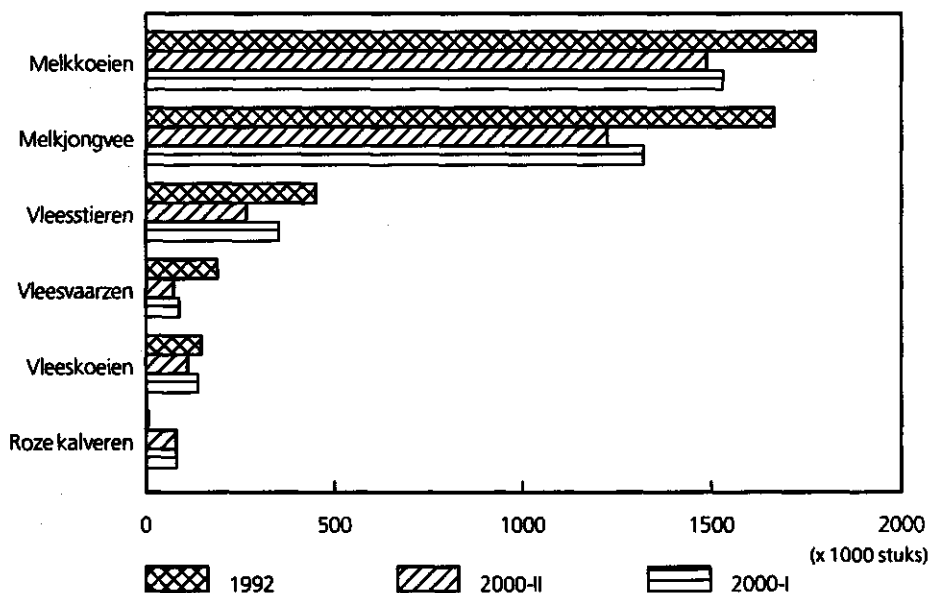
Toekomstige structuur en omvang van de vleesveehouderij

Uitgaande van het toekomstige overheidsbeleid is voor drie varianten de omvang van de rundveehouderij in Nederland verder uitgewerkt. De drie varianten zijn als volgt gedefinieerd:

- I. een korting van het melkquotum van 2,5%. Toelaatbaar fosfaatoverschot 5 kg P_2O_5 per hectare;
- II. een korting van het melkquotum van 2,5%. Toelaatbaar fosfaatoverschot 20 kg P_2O_5 per hectare;
- III. geen korting van het melkquotum. Toelaatbaar fosfaatoverschot 5 kg P_2O_5 per hectare.

Aan de hand van de Meitellingsgegevens uit 1992 is berekend hoeveel ruimte op de agrarische bedrijven beschikbaar is voor vleesvee-activiteiten.

Algemeen kan gesteld worden dat de vleesstierenhouderij, de vleesvaarzenhouderij en de houderij van overige mest- en weidevee een sterke inkrimping zullen ondergaan. De afname van vleesvee is het grootst onder variant III, waarbij het aantal vleesstieren ten opzichte van 1994 met 30% zal zijn afgenomen, en het aandeel vrouwelijk vleesvee zelfs met ruim 60% (figuur 1).

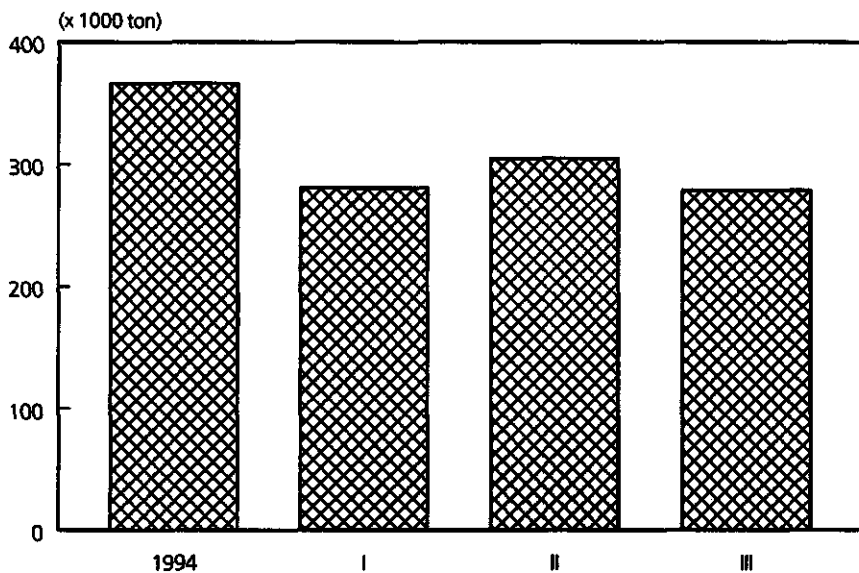
Figuur 1 Rundveestapel in 1992 en 2000 onder variant I en II

De zoogkoeienhouderij zal bij de varianten I en III iets in omvang afnemen, terwijl er bij variant II enige ruimte is voor uitbreiding. Weliswaar is er enige uitbreiding van de zoogkoeienhouderij in natuurgebieden te verwachten, maar daar staat een afname tegenover van de huidige zoogkoeienhouderij op bijvoorbeeld melkveebedrijven, en een afname van de hoeveelheid cultuurgrond als gevolg van planologische ontwikkelingen. De roze-kalfsvleesproductie zal wellicht uitgebreid worden tot een omvang van 80.000 aanwezige dieren (120.000 slachtingen ten opzichte van 60.000 in 1994). De vleesveehouderij zal vooral inkrimpen in het Oostelijk en Zuidelijk zandgebied, en zich enigszins verplaatsen naar het noorden.

Als gevolg van deze inkrimping zal de bruto eigen rundvleesproductie bij de varianten I, II en III afnemen met respectievelijk 23, 17 en 24% (figuur 2). Deze afname vindt met name plaats bij het betere rundvlees, waardoor het aandeel kwalitatief goede karkassen in het totale pakket afneemt.

Kansen

Nieuwe ontwikkelingen kunnen zorgen voor nieuwe kansen voor de sector. Hierbij kunnen genoemd worden: (1) vermindering van de fosfaatuitscheiding, (2) kostprijsverlaging door beter management, (3) kwaliteitsverbetering en -garantie ter verbetering van een zekere afzet en (4) samenwerking tussen vleesvee- en akkerbouwbedrijven.

Figuur 2 Bruto Nederlandse rundvleesproductie in 1994 en in 2000 bij de verschillende varianten

stierenbedrijven van 810 naar 250 stuks in 2005. De overblijvende bedrijven zijn dan bedrijven met voldoende grond in beheer om de geproduceerde mest verantwoord af te kunnen zetten.

In deze publikatie wordt de toekomstige rundvleesproductie in Nederland belicht. Er zal een beeld worden geschetst van de invloed van het toekomstige EU- en milieubeleid op de omvang en rentabiliteit van de rundvleesveehouderij in het jaar 2000. Hierbij wordt geen aandacht besteed aan de vleeskalverhouderij. In hoofdstuk 2 zal kort iets worden weergegeven over de omvang en rentabiliteit in het verleden. Hoofdstuk 3 zal het toekomstige beleid zowel op EU-niveau als het Nederlandse milieubeleid weergeven. In hoofdstuk 4 wordt globaal inzicht gegeven in de Europese rundvleesmarkt en toekomstverwachting voor het jaar 2000. Dit onderzoek is uitgevoerd met het LEI-DLO-rundvleesmodel. Hoofdstuk 5 geeft een beeld van de toekomstige rentabiliteit van de verschillende vormen van rundvleesproductie in Nederland, gegeven het voorgenomen hervormings- en milieubeleid. In hoofdstuk 6 wordt aandacht geschonken aan de structuur van de primaire productie, en aan de ruimte die op bedrijven aanwezig is om dierlijke mest verantwoord af te kunnen zetten. In hoofdstuk 7 worden de belangrijkste conclusies en aanbevelingen op een rijtje gezet en wordt een integrale visie gegeven over de toekomst van de vleesveehouderij in Nederland, rekening houdend met allerlei factoren die in de voorgaande hoofdstukken aan de orde zijn geweest.

2. ONTWIKKELING VAN DE VLEESVEEHOUDERIJ IN EUROPA EN NEDERLAND

Doel:

- Schetsen van de ontwikkeling van de omvang van de vleesveehouderij in de Europese Unie
- Schetsen van de structuur van de vleesveehouderij in Nederland
- Schetsen van de rentabiliteit van de vleesstierenhouderij in Nederland in de afgelopen jaren

Conclusies:

- Rundvleesproductie in Nederland is verdeeld over een groot aantal bedrijven. Slechts een klein deel wordt geproduceerd door daarin gespecialiseerde bedrijven.
- Op gespecialiseerde vleesstierenbedrijven zijn minder bedrijfsopvolgers aanwezig, waarschijnlijk als gevolg van slechte rentabiliteitsverwachtingen.
- De rentabiliteit in de vleesstierenhouderij is de laatste jaren slechter geweest dan in de jaren tachtig. Als gevolg hiervan zullen veel bedrijven op termijn in continuïteitsproblemen komen.

2.1 Ontwikkelingen van de omvang in de EU

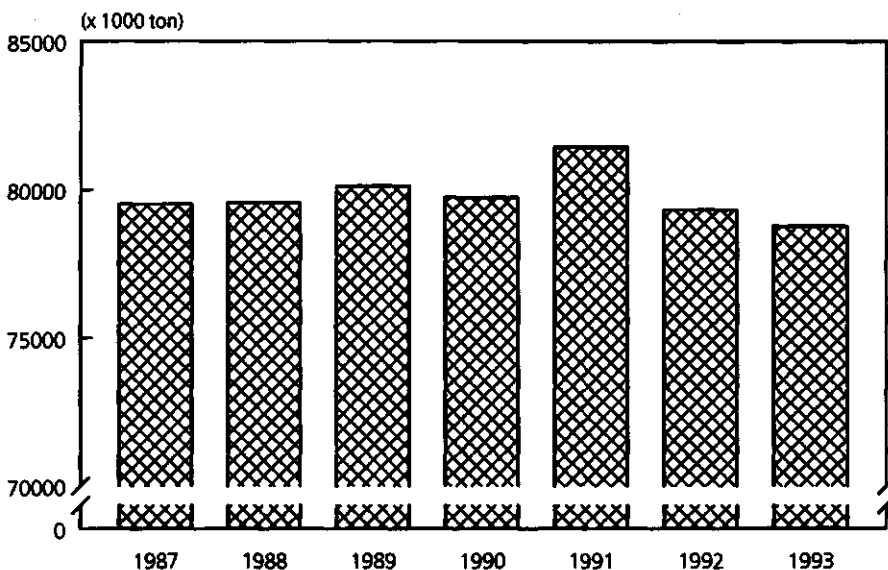
De *Europese rundveestapel* is sinds 1989 aan het afnemen (figuur 2.1). In 1991 vindt er een stijging plaats die wordt veroorzaakt door de eenwording van Duitsland, waardoor de rundveestapel van voormalig Oost-Duitsland aan de EU werd toegevoegd. In 1992 ligt de EU-rundveestapel inclusief Oost-Duitsland alweer onder het niveau van 1990 exclusief Oost-Duitsland. Dit als gevolg van de sterke afname van de veestapel in Duitsland, maar ook in Frankrijk.

Na de sterke daling van de rundveestapel in 1992, daalt hij verder in 1993. In 1994 lijkt een stabilisatie op te treden, die vooral komt door een groei van het aantal kalveren.

De *rundvleesproductie* in de Unie is in 1991 sterk gegroeid, vooral door een sterke tijdelijke toename van het aantal slachtingen van Oostduitse runderen (figuur 2.2). Sinds 1991 is de rundvleesproductie fors gedaald. De productie is ongeveer gelijk aan die in 1990.

De ontwikkeling van de rundveestapel varieert per lidstaat. De *Frans*e rundveestapel is tussen 1990 en 1993 met meer dan 1 miljoen dieren afge-

nomen (5%). Die daling wordt vooral veroorzaakt door een sterke daling van het aantal melkkoeien en vleesstieren. Het aantal zoogkoeien en jongvee voor de vleesproductie is daarentegen gestegen.

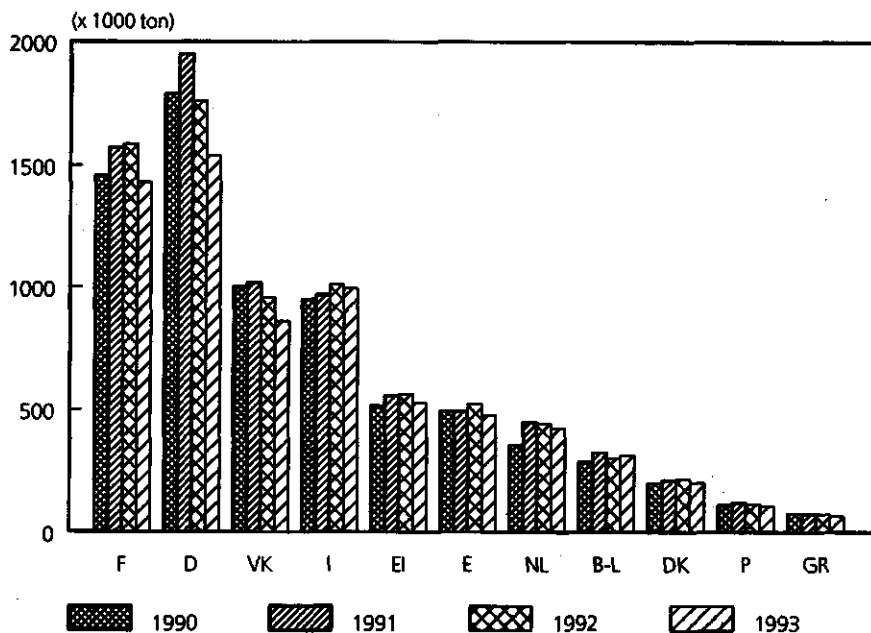

Figuur 2.1 Omvang van de EU-rundveestapel vanaf 1987 (miljoen stuks)
Bron: Eurostat.

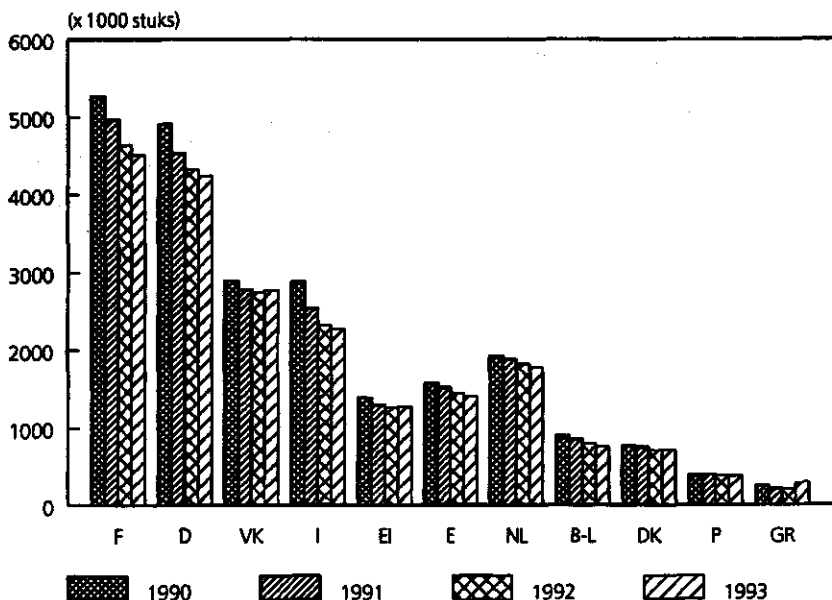
De Duitse rundveestapel is in 1991 sterk gegroeid (met 2,5 miljoen runderen) door de uitbreiding met Oost-Duitsland. Tot 1991 vertoonde de Duitse veestapel een licht dalende tendens. Na 1991 is de Oostduitse veestapel sterk ingekrompen, terwijl in West-Duitsland de dalende tendens is voortgezet. Net als in Frankrijk zijn de melkkoeien en vleesstieren in aantal gedaald. Het aantal kalveren en zoogkoeien is gestegen. Door de eenwording van Duitsland zijn de statistieken van dit land moeilijk te interpreteren.

In het *Verenigd Koninkrijk* is het aantal runderen ook gedaald, maar minder dan in Frankrijk en Duitsland. Het aantal volwassen runderen is hier gestegen, wat veroorzaakt wordt door een naar verhouding zeer beperkte daling van het aantal melkkoeien en een stijging van het aantal zoogkoeien. Het aantal vleesstieren is gedaald, terwijl het aantal kalveren voor de vleesproductie ongeveer gelijk is gebleven.

De *Italiaanse* veestapel is sterk gedaald door een forse afname van het aantal melkkoeien. Het aantal zoogkoeien is gestegen. Het aantal vleesstieren is in Italië relatief minder gedaald dan in de hiervoor genoemde landen. Het aantal kalveren voor de vleesproductie vertoont een dalende trend.

Figuur 2.2 Omvang EU-rundvleesproductie in de periode 1990-1993 (1.000 ton)
Bron: Eurostat.

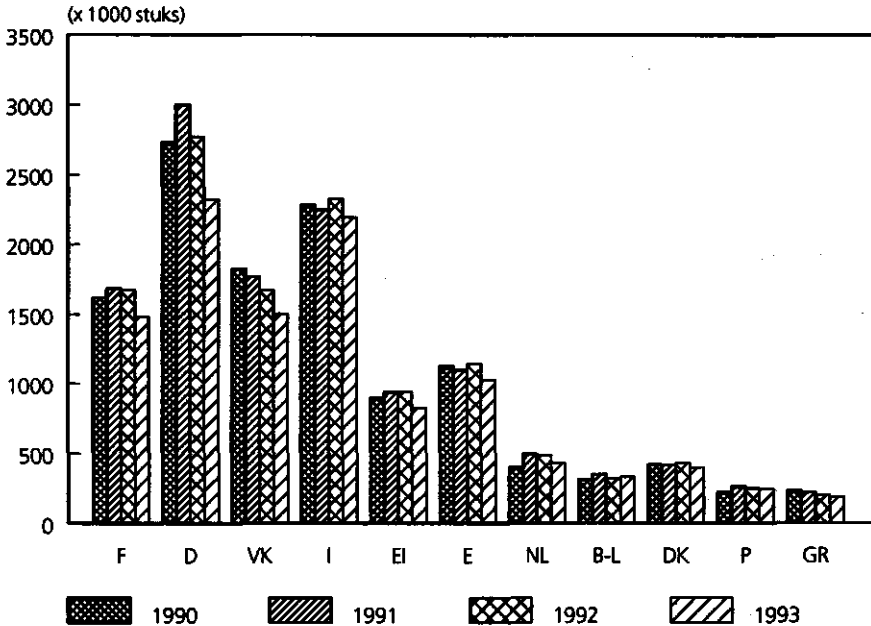

Bron: Eurostat

Figuur 2.3 Aantal melkkoeien in de EU periode 1990-1993
Bron: Eurostat.

De Ierse rundveestapel is in omvang toegenomen. De melkveestapel is licht in omvang gedaald, maar die daling wordt gecompenseerd door een stijging van het aantal zoogkoeien. Het aantal vleesstieren is gestegen tot 1992, maar in 1993 gedaald. Het aantal kalveren voor de vleesproductie is flink gestegen.

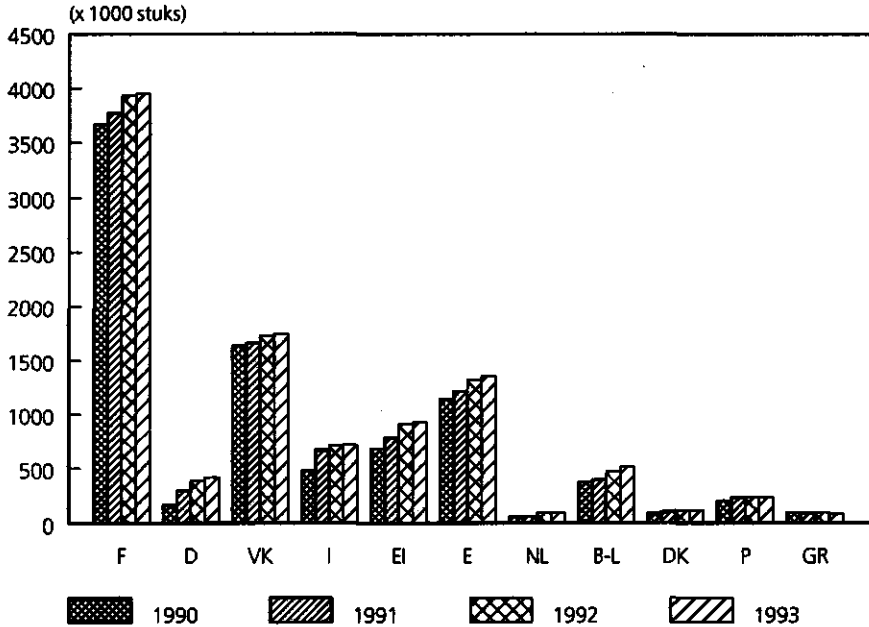
De Spaanse rundveestapel is licht gedaald. Het aantal volwassen runderen is gestegen door een sterke toename van het aantal zoogkoeien, die de daling van het aantal melkkoeien ruimschoots compenseert. Het aantal vleesstieren vertoont een dalende trend, terwijl het aantal kalveren voor de vleesproductie is gegroeid, vooral in 1993.

Figuur 2.4 Aantal vleesstieren in de EU periode 1990-1993
Bron: Eurostat.

De overige EU-lidstaten laten alle een ongeveer gelijkblijvende rundveestapel zien. Ook hier daalt de melkveestapel, terwijl het aantal zoogkoeien stijgt. Ook het aantal vleesstieren vertoont een licht dalende tendens.

Het aantal zoogkoeien in de EU is in de periode 1990-1993 sterk gestegen, wat de daling van de melkveestapel als gevolg van de melkquotering en stijgende producties per koe in belangrijke mate compenseert. Voor een deel lijkt de stijging veroorzaakt door het anders benoemen van melkkoeien. De stijging van de zoogkoeienpremie, met alle bijbehorende toeslagen, lijkt hiervoor een belangrijke oorzaak.

Figuur 2.5 Aantal zoogkoeien in de EU periode 1990-1993
Bron: Eurostat.

Het totaal aantal kalveren vertoont een daling. Het aantal van deze kalveren dat bestemd is voor de vleesproductie varieert per jaar, zonder dat een duidelijke trend waarneembaar is. Het aantal vleesstieren van een tot twee jaar vertoont een dalende tendens. Sinds 1990 is het aantal met 300.000 gedaald.

2.2 Ontwikkeling van de rundvleesproductie in Nederland

De waarde van de Nederlandse rundvleesproductie bedroeg in 1992 4,5 miljard gulden. Dat is bijna 12% van de totale produktiewaarde van de Nederlandse landbouw. De rundvleesproductie in Nederland bestaat vooral uit vlees van de uitstoot van melkkoeien (ongeveer 60% van de runderslachten bestaat uit melkkoeien), en daarnaast van jongvee en (kruisling)vaarzen, zoogkoeien en vleesstieren. Verder wordt in Nederland nog een behoorlijke hoeveelheid blank kalfsvlees geproduceerd, waar in dit onderzoek geen aandacht aan besteed wordt. Deze omvang is ongeveer 18% van de totale rundvleesproductie in Nederland. De produktie van het roze kalfsvlees neemt de laatste jaren in omvang toe, vooral in 1994. In de CBS-landbouwtelling is tot nu toe voor deze categorie dieren geen aparte categorie

opgenomen. Ze zullen grotendeels in de rubriek mannelijk vleesvee terecht komen. Het aantal roze kalveren wordt geschat op 58.000 stuks in 1994. Het aantal vleesstieren exclusief de roze kalveren wordt in 1994 op 366.000 stuks ingeschat. Dit is een forse afname ten opzichte van de voorgaande jaren.

De ontwikkeling van de veestapel wordt in tabel 2.1 weergegeven.

Tabel 2.1 Ontwikkeling aantal melkkoeien en aantal dieren voor de rundvleesproductie (x 1000 stuks)

Jaar	Melkkoeien	Zoogkoeien	Vrouwelijk vleesvee	Mannelijk vleesvee a)	Vleeskalveren
1985	2367	.	55	288	638
1990	1878	56	153	446	602
1991	1852	81	187	486	622
1992	1775	85	189	457	638
1993	1747	99	192	432	656
1994	1698	93	184	424	690

a) Inclusief zogenaamde roze kalveren (in 1994 circa 58.000 stuks).

De melkveestapel is in 1994 ten opzichte van 1985 met 28% afgenomen. Vanaf de invoering van de superheffing en de daaraan gekoppelde inkrimping van de melkveestapel is een toename van de vleesproductie te zien van vooral vrouwelijk vleesvee. De resterende grond die niet werd benut voor de melkveehouderij kon worden benut voor de vleesproductie. Opvallend is dat het aantal vleeskalveren vanaf 1990 toeneemt.

2.3 Structuur van de rundveehouderij

2.3.1 Bedrijfsgroottestructuur

De Nederlandse rundvleesproductie (exclusief kalfsvlees) is sterk afhankelijk van de melkveehouderij. Ongeveer 60% van de productie aan rundvlees wordt geproduceerd door melkkoeien en het bijbehorende vrouwelijke jongvee. De overige 40% is afkomstig van dieren, die weliswaar speciaal voor het vlees worden gehouden - zoals vleesstieren, vleesvarzen, zoogkoeien en mest- en weidekoeien -, maar die eveneens nauw verwant zijn aan de melkveehouderij. De vleesstieren en vleesvarzen bijvoorbeeld zijn grotendeels nakomelingen van melkkoeien, al dan niet gekruist met raszuivere vleesrasstieren. De mest- en weidekoeien zijn voor het merendeel afgemolken melkkoeien. Daar komt nog bij dat veel vleesvee wordt gehouden op melkveebedrijven. Het is daarom onmogelijk de rundvleesproductie los te zien van de melkveehouderij.

Om een beeld te krijgen van de rundvleesproducerende bedrijven is in de volgende paragrafen de rundvleesproductie per bedrijf geschat aan de hand van de gegevens in de CBS-landbouwtelling (mei 1993). Daarbij zijn aannames gemaakt over de jaarlijkse karkasgroei per diercategorie (zie tabel 2.2). De rundvleesproductie per bedrijf is berekend door het aantal dieren per categorie te vermenigvuldigen met de in de tabel vermelde groei per dier. De uitkomst is de vleesaanzet per diercategorie per jaar en hoeft niet overeen te komen met de daadwerkelijke verkoop van vlees per bedrijf per diercategorie. Dat komt doordat de dieren vaak niet verkocht worden, maar doorstromen naar een volgende categorie. Bijvoorbeeld: de vleesaanzet bij de categorie vrouwelijk jongvee voor de melkproductie is wel groot (tabel 2.3), maar over het algemeen worden deze dieren pas geslacht als uitstoot-melkkoe van gemiddeld ongeveer zes jaar oud.

Tabel 2.2 Vleesaanzet per diercategorie (in kilogram geslacht gewicht per jaar)

	Karkasgewicht begin (kg)	Karkasgewicht eind (kg)	Groei-periode (jaar)	Karkasgroei (kg/jaar)
Melkvee:				
- melkkoeien	255	305	4,0	12
- kalveren	20	145	1,0	125
- pinken	145	255	1,0	110
- overhouders				110
- fokstieren >2jr	300	400	3,0	35
Vleesvee:				
- mannelijk	25	370	1,4	245
- vrouwelijk jongvee	20	280	2,2	120
- oogkoeien	280	390	4,0	28
- mest/weidekoeien	260	320	0,25	200

Bron: LEI-DLO.

2.3.2 Bedrijfstype

Tabel 2.4 geeft een overzicht van de bedrijfstypen waar rundvlees wordt geproduceerd. Op 50% van alle land- en tuinbouwbedrijven wordt minimaal één stuks rundvee gehouden. Opvallend is het grote aantal bedrijven met een kleine rundvleesproductie. Op slechts ruim 2.000 bedrijven (3%) wordt meer dan 20 ton rundvlees per jaar geproduceerd.

Verreweg het meeste rundvlees wordt geproduceerd op melkveebedrijven (64%), op afstand gevolgd door de gespecialiseerde vleesveebedrijven (9%), de overige graasdierbedrijven (12%) en de gemengde bedrijven met rundvee (11%). Hoewel op veel akkerbouw-, tuinbouw- en hokdierbe-

Tabel 2.3 Rundvleesaanzet naar bedrijfsomvang en naar diercategorie

Vleesaanzet (ton/jaar)	0-5	5-10	10-20	20-40	40-80	80 en meer	Totaal/ gemid.
Aantal bedrijven	34.822	16.281	6.034	1.497	406	112	59.152
Totale vleesaanzet (%)	23	32	23	11	6	4	
<i>Aantal dieren per bedrijf:</i>							
Melkvee:							
- koeien	15	47	61	54	36	26	30
- bijbehorend jongvee	13	42	58	52	38	25	27
- fokstieren	0	1	1	1	2	7	1
Vleesvee:							
- mannelijk	1	4	18	72	186	479	7
- vrouwelijk jongvee	2	3	6	10	14	11	3
- zoogkoeien	1	2	3	4	5	3	2
- mest/weidekoeien	0	1	3	5	7	3	1

Tabel 2.4 Bedrijven met rundvee naar omvang van de rundvleesaanzet en bedrijfstype

Vleesaanzet (ton/jaar)	0-5	5-10	10-20	20-40	40-80	80 en meer	Totaal/ gemid- deld	Rund- vlees- aanzet
Aantal bedrijven	34.822	16.281	6.034	1.497	406	112	59.152	349.600
<i>Waarvan NEG-type (in %):</i>								
akkerbouw	4	1	1	2	1	1	3	2
tuinbouw	1	0	0	0	0	0	0	0
blijvende teelt	0	0	0	0	0	0	0	0
melkveebedrijven	42	81	75	55	22	6	56	63
vleesveebedrijven	2	2	5	15	35	68	3	9
overige graasdierbe- drijven	31	9	10	13	13	7	22	12
hokdier	5	1	2	1	1	1	4	2
gewassencombinaties	1	0	0	1	1	0	1	1
veeteeltcombinaties	9	4	5	9	17	13	7	7
gewas/veecombinaties	5	2	2	4	10	4	4	4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

drijven wel enig rundvee voorkomt, is de rundvleesproductie op die bedrijven (4%) van relatief geringe betekenis.

Zoals uit het voorgaande al is gebleken, is de gemiddelde rundvleesproductie per bedrijf klein. Per bedrijf met rundvee wordt gemiddeld slechts

5,9 ton rundvlees geproduceerd. De rundvleesproductie van de bovengenoemde 2.000 bedrijven met meer dan 20 ton rundvlees per jaar bedraagt ongeveer 21% van de totale rundvleesproductie.

De rundvleesproductie per bedrijf is het grootst op de gespecialiseerde vleesveebedrijven. Dat zijn graasdierbedrijven, waarvan minimaal 50% van de totale productie-omvang (uitgedrukt in NGE) bestaat uit rundvleesveehouderij. In 1993 waren dat 1.919 bedrijven, die in totaal 32.400 ton rundvlees produceren, ofwel bijna 17 ton per bedrijf. Dat komt overeen met de productie van ongeveer zeventig vleesstierenplaatsen.

Samenvattend: de rundvleesproductie is verdeeld over een groot aantal bedrijven met een grote verscheidenheid. Slechts een klein deel van het rundvlees wordt geproduceerd door daarin gespecialiseerde bedrijven.

2.3.3 Regionale verdeling

Tabel 2.5 geeft een beeld van de regionale spreiding in de rundvleesproductie. Daaruit blijkt dat iedere provincie een rundvleesproductie van betekenis heeft. Het zwaartepunt van de rundvleesproductie ligt in de Oostelijke en Zuidelijke zandgebieden van Nederland. De provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg produceren twee derde van de totale rundvleesproductie. Dit zijn de gebieden waarin eveneens de meeste vleesstieren en zoogkoeien voorkomen.

Tabel 2.5 Regionale verdeling van bedrijven met rundvee

Vleesaanzet (ton/jaar)	0-5	5-10	10-20	20-40	40-80	80 en meer	Totaal/gemiddeld	Rundvleesaanzet
Aantal bedrijven	34.822	16.281	6.034	1.497	406	112	59.152	349.600
Waarvan gelegen in (%):								
Groningen	4	4	4	3	2	2	4	4
Friesland	8	15	13	6	4	3	10	11
Drenthe	5	7	6	5	3	4	6	6
Overijssel	18	17	16	19	18	24	17	17
Flevoland	1	1	2	1	1	1	1	1
Gelderland	23	17	18	16	12	13	21	18
Utrecht	7	5	2	2	1	1	5	4
Noord-Holland	6	5	3	2	2	0	5	4
Zuid-Holland	8	5	3	2	0	0	7	4
Zeeland	3	1	2	2	2	0	2	2
Noord-Brabant	14	19	24	33	37	43	17	22
Limburg	4	5	7	10	16	10	5	7
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100

2.3.4 Leeftijd van de ondernemer en bedrijfsopvolging

Op ongeveer een derde van de bedrijven met rundvee is de ondernemer ouder dan vijftig jaar en is geen opvolger aanwezig (tabel 2.6). Dat houdt in dat het merendeel van deze bedrijven binnen afzienbare termijn beëindigd zal worden. Vooral bedrijven met een kleine rundveestapel zullen stoppen. Daartegenover staat dat ook op bedrijven met een grote rundvleesaanzet minder animo voor bedrijfsopvolging bestaat dan in de midden-groep. Waarschijnlijk heeft dat te maken met het feit dat de middengroep vooral bestaat uit de wat grotere melkveebedrijven met over het algemeen een goede rentabiliteit. De bedrijven met een grote rundvleesaanzet zijn vooral gespecialiseerde vleesstierenbedrijven, waarvan de rentabiliteitsverwachtingen veel minder hooggespannen zijn.

De bedrijven met een oudere ondernemer zonder opvolger produceren op dit moment 20% van het rundvlees. Bij bedrijfsbeëindiging zal een groot deel daarvan overgenomen worden door andere bedrijven.

Tabel 2.6 *Bedrijven met rundvleesaanzet naar leeftijd van de ondernemer en bedrijfsopvolging*

Vleesaanzet (ton/jaar)	0-5	5-10	10-20	20-40	40-80	80 en meer	Totaal/ gemiddeld	Rund- vlees- aanzet
Aantal bedrijven	34.822	16.281	6.034	1.497	406	112	59.152	349.600
Waarvan de ondernemer (%):								
- jonger dan 50 jaar	37	48	46	51	52	54	41	46
- ouder dan 50 jaar								
- met opvolger	20	36	41	39	34	31	27	34
- zonder opvolger	43	16	13	10	14	15	32	20

2.3.5 Hoofdberoep van de ondernemer

Het grootste deel van de bedrijven met rundvee wordt uitgeoefend als hoofdberoepsbedrijf. Toch blijkt uit tabel 2.7 dat 17% van de bedrijven een nevenberoepsbedrijf is. Uiteraard zijn dat vooral de bedrijven met een kleine rundvleesproductie, maar ook een aantal grotere bedrijven blijkt een nevenberoepsbedrijf te zijn.

De totale productie op de nevenberoepsbedrijven is naar schatting 35 duizend ton, ofwel 10% van de totale rundvleesproductie.

Tabel 2.7 *Bedrijven met rundvleesproductie naar hoofdberoep van de ondernemer*

Vleesaanzet (ton/jaar)	0-5	5-10	10-20	20-40	40-80	80 en meer	Totaal/ gemiddeld	Rund- vlees- aanzet
Aantal bedrijven	34.822	16.281	6.034	1.497	406	112	59.152	349.600
Waarvan (%):								
- hoofdberoep	75	96	95	92	95	91	83	90
- nevenberoep	25	4	5	8	5	9	17	10

2.4 Rentabiliteit van rundvleesproductie in Nederland

Door LEI-DLO worden in samenwerking met de Dienst Landbouw Voorlichting deeladministraties vleesstierenhouderij bijgehouden, waarmee de rentabiliteit van deze tak gevolgd kan worden. Over de rentabiliteit van de houderij van vrouwelijk vleesvee is geen informatie beschikbaar, maar modelberekeningen geven aan dat met deze vorm van vleesveehouderij het overtollige ruwvoer goed en rendabel benut kon worden, hoewel het zeker geen winstgevende activiteit was. De laatste jaren neemt de rentabiliteit, en daarmee ook de interesse af, waardoor ook de aantallen dieren teruglopen.

In tabel 2.8 zijn de resultaten vleesstierenhouderij vermeld voor de periode 1985 t/m 1993.

Er zijn duidelijk enkele ontwikkelingen aan te geven. De eindgewichten nemen in de loop der tijd toe evenals de mestduur. De gemiddelde groei per dier per dag neemt eveneens nog iets toe. Deze ontwikkeling komt tot stand doordat het aandeel kruisingen of pure vleesrassen sterk is toegenomen van 10% in 1985 tot 98% in 1993. Het verloop van de arbeidsopbrengst is in figuur 2.6 weergegeven. Deze arbeidsopbrengst is de vergoeding voor de ondernemer na aftrek van alle kosten (inclusief de huisvestingskosten maar exclusief de arbeidskosten) voor de ingezette arbeid. Hierbij zijn de kosten voor huisvesting, werktuigen en algemene kosten volgens normen in rekening gebracht. Het voer van eigen bedrijf is tegen aankoopwaarde berekend. Hierdoor komt het saldo behaald met bijvoorbeeld het verbouwen van eigen snijmais niet tot uitdrukking in de arbeidsopbrengst per afgeleverde stier. De rentabiliteit van het gehele bedrijf (inclusief de voerproductie) kan dus aanzienlijk afwijken van die van de vleesstierentak. Bovendien kan de financiële situatie beïnvloed worden door de verhouding eigen/vreemd vermogen, de aanwezigheid van betaalde arbeid of door neveninkomsten van buiten het bedrijf. Een lage arbeidsopbrengst behoeft een bedrijf dus niet noodzakelijkerwijs in de problemen te brengen. Uit een oriënterend LEI-DLO-onderzoek blijkt dat in de periode 1986/87-1990/91 bedrijven met vleesstieren (slechts 13 bedrijven in de LEI-DLO-steekproef) gemiddeld f 12.000 konden besparen. Algemeen wordt gesteld dat mini-

Tabel 2.8 Technische en economische resultaten vleesstierenhouderij

Kengetal	1981 t/m 1985	1986 t/m 1990	1990/ 1991	1991/ 1992	1992/ 1993	1993/ 1994 a)
Technisch:						
Geslacht gewicht (kg)	305	328	353	356	369	372
Aantal dagen	463	467	482	480	496	522
Groei per dag (g)	1.044	1.084	1.099	1.112	1.118	1.080
Economisch:						
Opbrengstprijis (gld./kg)	8,72	7,94	7,51	7,54	7,71	7,43
Kalverprijis	653	875	1.106	973	961	985
Arbeidsopbrengst per stier (gld.)	258	23	-192	-40	103	-35
Arbeidsopbrengst per stier per dag (gld.)	0,56	0,06	-0,39	-0,08	0,21	-0,07

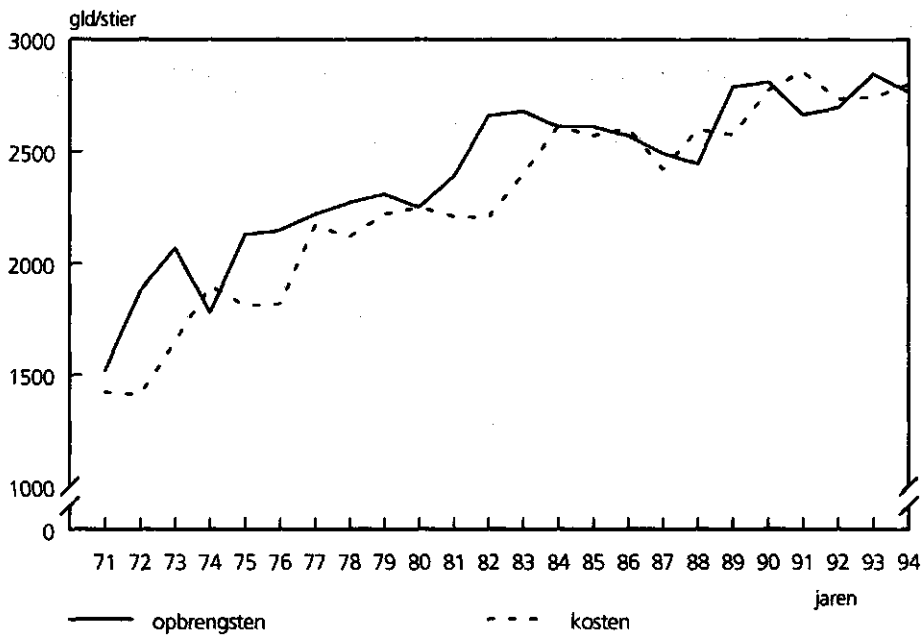
a) Voorlopige uitkomsten.

maal f 15.000 bespaard moet worden ten einde de continuïteit op lange termijn te waarborgen. De besparingen op deze bedrijven met vleesstieren zijn dan ook als minimaal te beschouwen. Vanwege het kleine aantal bedrijven kan deze conclusie niet duidelijk gemaakt worden. Wel is het zo dat in de praktijk zowel het aantal bedrijven met vleesstieren alsook het aantal vleesstieren is afgenomen. Er zijn inmiddels bedrijven die hebben overgeschakeld naar de productie van roze kalfsvlees.

Het systeem van vleesstieren houden vertoont steeds meer variatie. Veel dieren worden als "starter" opgezet, met een gemiddelde leeftijd van ruim honderd dagen leeftijd bij opzetten. Uit LEI-DLO-gegevens blijkt dat deze bedrijven niet altijd de beste resultaten vertonen en dat het financiële resultaat op jaarbasis vaak lager is dan bedrijven die nuchtere kalveren opzetten.

De arbeidsopbrengst kan sterk wisselen van jaar tot jaar. Echter ook binnen jaren zijn er grote verschillen tussen bedrijven. De verschillen de 10% beste en 10% slechtste bedrijven belopen veelal meer dan f 450 per stier. De goede bedrijven doen het op veel punten beter dan de slechtere bedrijven, zowel technisch als economisch.

Geconcludeerd kan worden dat de rentabiliteit van de vleesstierenhouderij een dalende tendens vertoont, en ook dat daarmee de continuïteit van veel gespecialiseerde vleesstierenbedrijven in het geding is.

Figuur 2.6 Kosten en opbrengsten per afgeleverde stier

3. OVERZICHT VAN HET GEMEENSCHAPPELIJKE LANDBOUWBELEID EN NEDERLANDSE MILIEUBELEID

Doel:

- Beschrijving van het gemeenschappelijke landbouwbeleid. Daarnaast een korte beschrijving van het toekomstige Nederlandse milieubeleid.

Resultaat:

- Uitgangspunten waarmee in de studie rekening is gehouden:
 - lagere opbrengstprijzen;
 - lagere voerprijzen;
 - lagere nukaprijzen;
 - premiëring;
 - fosfaatgebruiksnormen.

3.1 Het EU-landbouwbeleid

De ontwikkeling van het EU-landbouwbeleid is één van de belangrijkste bepalende factoren voor de ontwikkeling van de rundvleesproductie in de EU en in Nederland. Hierbij zijn vooral het zuivelbeleid en het rundvleesbeleid van belang. De belangrijkste veranderingen in dat beleid worden bepaald door de Mac Sharry-besluiten uit 1992 en het GATT-akkoord uit 1993.

Rundvleesbeleid

Tijdens de Conferentie van Stresa in juli 1958 werden de eerste stappen naar een gemeenschappelijk landbouwbeleid gezet. Het beleid is daarna diverse malen gewijzigd. Het EU-rundvleesbeleid is vanaf 1965 van kracht.

Interventie

De basis onder het huidige rundvleesbeleid wordt gevormd door een prijsondersteuning, die als doel heeft om de gemeenschappelijke marktprijzen zo dicht mogelijk bij een overeengekomen prijsniveau te houden. De belangrijkste middelen die de EU daarvoor hanteert zijn interne ondersteuningsmaatregelen als rundvleesaankopen, particuliere opslag en maatregelen die de import beperken en de export stimuleren.

Het systeem is gebaseerd op een oriëntatieprijs, die jaarlijks wordt vastgesteld door de Raad van landbouwministers. Deze prijs is de producentenprijs die gewenst geacht wordt onder normale marktomstandigheden. De oriëntatieprijs is gebaseerd op het levend gewicht van de dieren, en bedroeg in het prijsjaar 1993/94 197,42 ECU per 100 kg levend gewicht.

De Europese Commissie heeft de mogelijkheid om in te grijpen in de markt als de marktprijs zakt beneden de interventieprijs. De marktprijs wordt vastgesteld op basis van wekelijkse prijswaarnemingen in de hele EU. De interventieprijs wordt jaarlijks vastgesteld. Voor het prijsjaar 1994/95 bedraagt de interventieprijs 304,71 ECU per 100 kg geslacht gewicht voor de kwaliteit R3.

De EU kan interveniëren in een lidstaat als de marktprijs in de EU gedurende een bepaalde periode lager is dan 84% van de interventieprijs en als verder de marktprijs in de betreffende lidstaat beneden 80% van de interventieprijs ligt. De hoeveelheid vlees die in de interventie opgenomen wordt, is sinds 1993 aan een maximum verbonden en wordt verminderd van maximaal 750.000 ton in 1993 naar 350.000 ton in 1997 (figuur 3.1). Wanneer het maximum bereikt is en de prijs daalt beneden 78% van de interventieprijs in de EU en 60% in een lidstaat, dan treedt een vangnetprocedure in werking. In de praktijk zijn de prijzen dan zo laag dat tegen wereldmarktprijzen afgezet moet worden. De interventievoorraden worden weer aangeboden als de marktprijzen dat toelaten.

Premies

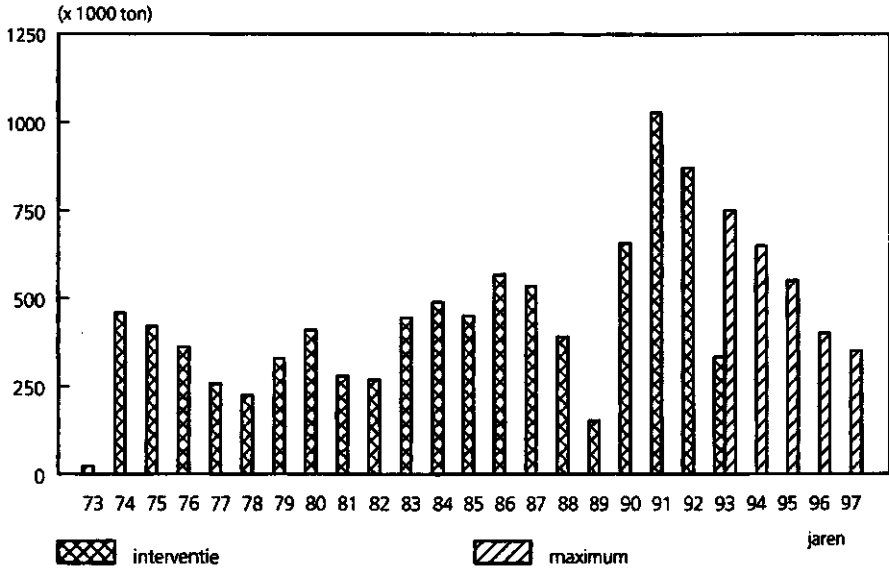
Naast de marktondersteuning geeft de EU ook premies op het houden van vleesstieren en zoogkoeien, met als doel de inkomens van vleesstieren- en zoogkoeienhouders op peil te houden.

De zoogkoeienpremie werd in 1980 geïntroduceerd. In 1992 werd besloten om de premie fors te verhogen, van 70 ECU in 1993 naar 120 ECU in 1995. Daarbovenop mogen lidstaten aanvullende premies geven, tot een maximum van 25 ECU. Het recht op zoogkoeienpremie is sinds 1992 individueel gequoteerd. Omdat het mogelijk was om 1992 als referentiejaar te kiezen, is de zoogkoeienstapel in 1992 nogal toegenomen.

De stierenpremie bestaat sinds 1987 en bedroeg in 1992 40 ECU per stier. In 1992 werd besloten dat de premie zal oplopen van 60 ECU in 1993 naar 90 ECU in 1995. De premie kan per stier tweemaal betaald worden, eenmaal voor dieren ouder dan tien maanden en eenmaal voor dieren ouder dan 22 maanden. De Nederlandse roze kalveren komen dus niet voor stierenpremie in aanmerking. Een stierenhouder kan voor maximaal negentig stieren premie krijgen. Verder is de premie tot 15 GVE grondgebonden. Stieren die boven een bepaalde veebezetting gehouden worden, komen niet in aanmerking voor premie. Dit veebezettingscriterium daalt van 3,5 GVE per hectare in 1993 naar 2 GVE in 1996. Daarnaast is er nog een quotering van het premierecht. Deze quotering verschilt per lidstaat en kan een regionale of een individuele quotering zijn. In Nederland is ze regionaal gequoteerd.

Importheffingen

Over alle importen van rundvlees en levende runderen moet een importheffing betaald worden, die zo hoog is dat import van rundvlees in de EU in de meeste gevallen niet interessant is. Voor importen uit verschillende landen, groepen van landen en produktcategorieën bestaan regelingen, waarbij de hoogte van de heffing lager is en de hoeveelheid te importeren vee of vlees vaak gebonden is aan quota.

Figuur 3.1 Gerealiseerde aankopen van rundvlees t/m 1993 en maximale interventie-aankopen vanaf 1993

Exportondersteuning

De EU ondersteunt exporten van rundvee en vlees naar landen buiten de EU. De hoogte van de ondersteuning is afhankelijk van de huidige en verwachte marktsituatie in de EU en op de wereldmarkt. Verder speelt de bestemming van het vlees een belangrijke rol voor de hoogte van de ondersteuning (CAP Monitor, 1994).

De toekomst van het rundvleesbeleid

De wijzigingen van het rundvleesbeleid in 1992 vinden grotendeels plaats in de jaren 1993-1996. De effecten van die wijzigingen worden dan ook pas in de loop van deze periode merkbaar. Als gevolg van de zoogkoeienpremie en de ruime invulling die gegeven is aan de quotering van de zoogkoeienpremie heeft er een sterke stijging plaatsgevonden van het aantal zoogkoeien. De effecten voor de vleesstierenhouderij zijn sterk afhankelijk van de wijze waarop deze dieren gehouden worden. Voor de meeste Europese vleesstierenbedrijven wordt de verlaging van de rundvleesprijs voldoende gecompenseerd door de stierenpremie. De eisen aan veebezetting en het maximale aantal stieren waarvoor premie kan worden gekregen, houden voor deze bedrijven geen beperking in. Voor de grote gespecialiseerde Nederlandse stierenbedrijven, waar stieren met een hoge veebezetting gehouden worden, betekenen de eisen aan premieverstrekking in combinatie met de daling van de interventieprijs een forse inkomensdaling.

De ontwikkeling van het rundvleesbeleid zal de komende jaren verder vooral afhankelijk zijn van de invoering van het GATT-akkoord. In dit akkoord is besloten tot een omzetting van variabele importheffingen in vaste. De heffingen zullen vanaf 1995 geleidelijk verminderd worden naar 36% van het niveau in de periode 1986-1988. De bestaande importmogelijkheden moeten uitgebreid worden. Het volume van de gesubsidieerde export moet verminderen naar een maximumhoeveelheid van 817.000 ton in het jaar 2000. De exportvolumes moeten verminderen met 21% en de uitgaven aan rundvleesexporten moeten verminderen met 36%. Vooral dit laatste kan voor de rundvleessector gevolgen hebben. Wanneer de importen toenemen en de eigen productie niet daalt, dan zal een deel van de productie zonder ondersteuning op de wereldmarkt moeten worden afgezet. Dat zal dan zeker effecten hebben op de prijsvorming in de Unie.

Zuivelbeleid

Het zuivelbeleid heeft een belangrijk effect op de rundvleesproductie, vooral door de melkquotering. Het is mogelijk dat het GATT-akkoord in de zuivel opgevangen wordt door een verkleining van de melkquota. Dat zal in eerste instantie tot gevolg hebben dat de uitstoot van melkkoeien tijdelijk toeneemt. Op iets langere termijn daalt het aanbod van kalveren en het aanbod van uitstootkoeien. Een inkrimping van de melkveestapel geeft verder in principe ruimte voor een uitbreiding van de vleesveehouderij.

De schattingen voor de effecten van het GATT-akkoord op de omvang van de melkquota lopen uiteen van een gelijkblijvend quotum tot een inkrimping van 4%.

4. ONTWIKKELING VAN DE EU-RUNDEVLEESMARKT OP MIDDELLANGE TERMIJN (1993-2000)

Doel:

- Beschrijving van de EU-rundvleesmarkt in het jaar 2000

Aanpak:

- Toepassing van het door LEI-DLO ontwikkelde rundvleesmodel

Conclusies:

- Modeluitkomsten zijn gevoelig voor gekozen uitgangspunten
- Exportvoorraad, dat wil zeggen datgene dat buiten de EU moet worden afgezet, blijft op het niveau van 1994, te weten ongeveer 12,5% van de totale rund- en kalfsvleesproductie.
- Zonder specifieke maatregelen zal de niet-gesubsidieerde afzet buiten de EU toenemen.
- Door toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden zullen de rundvleesoverschotten toenemen.

4.1 Inleiding

Door LEI-DLO (Van Leeuwen, 1992) is een rundvleesmodel ontwikkeld waarmee middellange-termijnverkenningen kunnen worden uitgevoerd voor producties, consumpties, prijzen en voorraden van rund- en kalfsvlees, afhankelijk van het zuivel- en rundvleesbeleid. Met dit model is een toekomstverwachting voor het jaar 2000 opgesteld bij de volgende uitgangspunten:

- Het model is geactualiseerd tot en met 1993 met gegevens over levende veestapels, slacht, productie, consumptie en handel.
- Het voormalige Oost-Duitsland is niet in de modelberekeningen meegenomen. Het belang van dit gebied voor de EU-rundvleesmarkt komt bij de interpretatie van de uitkomsten wel aan de orde.
- De import van levende dieren uit niet-EU naar EU blijft vanaf 1992 stabiel op het niveau van 425.000 stuks. Het gaat hier om een maximumhoeveelheid, welke in 1992 door de EU is bepaald. De import van kalveren loopt terug van maximaal 248.000 stuks in 1992 tot maximaal 128.000 stuks in 1996. De import van dieren die bestemd zijn voor de

rundvleesproductie is bepaald op maximaal 217.800 stuks in 1992, en loopt op tot maximaal 297.000 stuks in 1996. Recent is besloten het importmaximum te verhogen naar 500.000 stuks. In deze studie is daar geen rekening mee gehouden.

- De groeivoet voor de ontwikkeling van de slachtgewichten (kalveren, stieren, vaarzen, melkkoeien en zoogkoeien) is vanaf 1994 berekend op basis van een vierjaarlijks voortschrijdend gemiddelde (per lidstaat). Het geslacht gewicht van zoogkoeien is constant gehouden op 375 kg.
- Het aantal melkkoeien wordt berekend uit het melkquotum (welke volledig wordt benut) en de melkproductie per koe (vanaf 1995 op basis van een groeivoet over de periode 1990-1994. Hierbij is uitgegaan van een quotumkorting van 2% in 1992, en een verhoging van het melkquotum van 0,6% in 1993. Daarnaast is verondersteld dat tot het jaar 2000 geen quotumkorting meer zal worden toegepast.
- De gemiddelde EU-bevolking neemt met 0,4% per jaar toe (op basis van Gira-rapport).
- De volgende beleidsinstrumenten zijn opgenomen: zoogkoeien- en stierenpremie (het maximum aan dieren waarvoor premie kan worden aangevraagd is eveneens in acht genomen), interventieprijs, interventieplafond, melkquotum, interventieratio, graanprijs.
- De technische coëfficiënten zijn vierjaarlijkse voortschrijdende gemiddelden vanaf 1994.
- De doelstelling van het rundvleesmodel bestaat uit het maximeren van de netto-slachtopbrengsten van vleesvee onder een tweetal restricties. Zowel de beschikbaarheid van ruwvoer als de beschikbaarheid van kalveren is een beperkende factor voor de vleeskalveren-, vleesstieren- en zoogkoeienhouderij.
- Het ruwvoer dat beschikbaar komt uit de dalende melkveestapel wordt verdeeld over de vleesveecategorieën vleesstieren en zoogkoeien. Per jaar wordt gekeken hoeveel ruwvoer meer of minder ter beschikking komt ten opzichte van het jaar ervoor. Voor de EG bedraagt deze gemiddeld 100 kg per koe per jaar.
- Het aantal geboren kalveren uit de melk- en zoogkoeienstapel wordt met behulp van het model verdeeld over vleeskalveren, vleesstieren en zoogkoeien, waarbij eerst is gecorrigeerd voor reproductie (kalveren bestemd voor melkveehouderij), destructie (circa 12% van het totaal aantal geboren kalveren) en voor de handel van levende dieren. Vervolgens wordt gemiddeld 34% van het totaal aantal geboren kalveren gereserveerd voor het in stand houden van de melkveestapel. De resterende dieren worden ingezet voor de gespecialiseerde vleesveehouderij.
- Er is nog geen rekening gehouden met het stringente milieubeleid in Nederland en/of in andere EU-landen en de als gevolg daarvan mogelijke gevolgen voor de omvang van de vleesveestapel.

4.2 Resultaten van het EU-rundvleesmodel

In 1994 bedroeg het kalveeraanbod 21,8 miljoen stuks in de EU-12. In 2000 loopt dit aantal terug met 0,9% per jaar tot 20,6 miljoen stuks. De extra geboren kalveren uit de toename van de zoogkoeienstapel kunnen de afname van de geboren kalveren uit de melkkoeienstapel niet compenseren. Vooral in Nederland kan een flinke teruggang worden verwacht omdat in tegenstelling tot in andere landen de zoogkoeienstapel nauwelijks zal uitbreiden.

Samenhangend met de afname van het nukabestand zal de prijs van nuchtere kalveren toenemen in de periode 1993 tot 2000. De nukaprijs in Nederland zal onder druk komen te staan.

Het aantal melkkoeien in EU-12 zal afnemen met totaal 13% (van 20,4 miljoen stuks in 1993 tot 17,7 miljoen stuks in 2000). Het aantal zoogkoeien in EU-12 zal met totaal 8% toenemen (van 10,2 miljoen stuks in 1993 tot 11,1 miljoen stuks in 2000). Er is rekening gehouden met het maximaal aantal zoogkoeien dat in aanmerking komt voor een premie (10,7 miljoen dieren, exclusief voormalig Oost-Duitsland). Het is aannemelijk dat de zoogkoeienstapel dit plafond zal overschrijden.

Het aantal dieren dat bestemd is voor de blanke-kalfsvleesproductie blijft constant. Het aantal geslachte vleesstieren schommelt in de periode 1993-2000 rond de 11,0 miljoen stuks. Hierbij is rekening gehouden met:

- a. het maximaal aantal stieren dat in aanmerking komt voor een premie, en
- b. het maximale premiebedrag voor stieren (deze is gebaseerd op de verhouding tussen het aantal mannelijke dieren jonger dan twee jaar en het aantal dieren ouder dan twee jaar).

De netto-slachtopbrengst van vleesstieren is slechter geworden ten opzichte van de opbrengst van zoogkoeien. Tot de rentabiliteit van zoogkoeien dragen met name de opbrengsten van het uitgangsmateriaal in positieve mate bij (gemiddeld één kalf per zoogkoe per jaar).

De rundvleesproductie in de EU-12 zal in 2000 ten opzichte van 1993 zijn toegenomen met in totaal 4%. Ten opzichte van 1992 wordt een geringe afname verwacht. In de toekomst worden met name meer melkkoeien geslacht (+ 7%). Het feit dat ten opzichte van 1993 een produktietoename wordt verwacht, heeft te maken met het startjaar (1993) van de berekeningen. 1993 ligt namelijk in een dal van de produktiecyclus. Bovendien hadden producenten de slacht van zoogkoeien uitgesteld, met het doel een zo groot mogelijk premiequotum te verwerven (gebaseerd op referentiejaar 1992). Ten opzichte van de voorliggende jaren 1992 en 1991 zal de rundvleesproductie in 2000 lager zijn.

De kalfsvleesproductie in de EU-12 neemt in totaal iets toe met circa 1,5% over 1993 t/m 2000. Doordat het aantal gemeste kalveren constant blijft, wordt dit voornamelijk veroorzaakt door een geringe toename van de slachtgewichten van de kalveren.

De totale rund- en kalfsvleesproductie stabiliseert zich rond de 8,1 miljoen ton in 2000. De rund- en kalfsvleesconsumptie per hoofd van de be-

volking neemt iets toe (als gevolg van de reactie van de consument op lagere producentenprijzen en de jaarlijkse bevolkingsgroei). De bevolking in de EU groeit met 0,4% per jaar. Hieruit resulteert een toename van de totale consumptie van rund- en kalfsvlees met 0,5% per jaar (van 7,3 miljoen ton in 1993 tot 7,6 miljoen ton in 2000).

De feitelijke overschotpositie van rund- en kalfsvlees in de EU wordt geïllustreerd met behulp van de *exportvoorraad*. Deze exportvoorraad is gedefinieerd als de totale produktie vermeerderd met de concessionele importen en verminderd met de totale consumptie.

In tabel 4.1 is de ontwikkeling van de exportvoorraad weergegeven voor de periode 1993 t/m 2000.

Tabel 4.1 *Produktie, consumptie, concessionele importen en exportvoorraad in de EU-12 (exclusief Oost-Duitsland); periode 1991-2000 (x 1.000 ton)*

	Produktie	Consumptie	Concessionele importen	Exportvoorraad
1991	8.568	7.309	500	1.759
1992	8.394	7.257	500	1.637
1993	7.751	7.327	500	924
1994	7.965	7.454	500	1.011
1995	8.111	7.524	500	1.087
1996	8.159	7.579	500	1.080
1997	8.153	7.598	500	1.055
1998	8.067	7.544	500	1.023
1999	8.058	7.520	500	1.038
2000	8.066	7.542	500	1.024

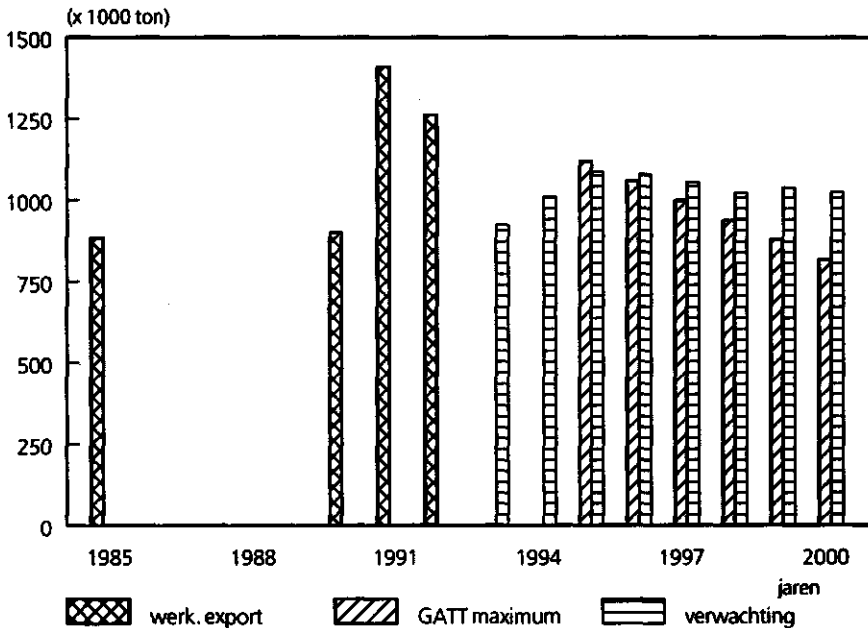
Bron: EU-rundvleesmodel (LEI-DLO).

Tabel 4.2 *Exportvoorraad en maximaal gesubsidieerd exportvolume in de EU-12 (exclusief Oost-Duitsland); 1995-2000 (x 1.000 ton)*

	Exportvoorraad	Gesubsidieerde export	Niet gesubsidieerde export
1995	1.087	1.119	--
1996	1.080	1.058	22
1997	1.055	998	57
1998	1.023	938	85
1999	1.038	878	160
2000	1.024	817	207

Bron: EU-rundvleesmodel (LEI-DLO).

De exportvoorraad kan vervolgens worden vergeleken met het maximaal toegestane gesubsidieerde exportvolume volgens de GATT-afspraken van december 1993. In figuur 4.1 is dit grafisch weergegeven.

Figuur 4.1 EU-exporten van rundvlees nu en in de toekomst

Kolom 3 van tabel 4.2 geeft inzicht in de ontwikkeling van de exporten die zonder restituties moeten worden afgezet. Dit probleem zou vanaf 1996 kunnen gaan spelen. Het is de vraag of dit overschot van ruim 200.000 ton rundvlees sterk negatieve prijseffecten zal hebben op een totale productie van 8 miljoen ton. Dat moet niet te waarschijnlijk worden geacht. Als dit wel het geval is, dan zal zich een nieuw evenwicht op de markt gaan vormen op een productieniveau van 7,8 miljoen ton, waarbij de bodem in de markt gelegd wordt door de normale prijsondersteuning van de EU. Een inkringing van de Europese rundvleesproductie met 2,5% zal waarschijnlijk niet als een probleem worden ervaren. De jaarlijkse variatie in productie is groter.

Bij een extra melkquotumkorting van 2,5% in 1996 zal tijdelijk de rundvleesproductie als gevolg van extra uitstoot van melkkoeien stijgen met 4,5% in 1996, maar daarna vanaf 1997 iets gaan dalen tot ongeveer 1% beneden het niveau zonder quotumkorting in 2000. Als gevolg hiervan is te verwachten dat de rundvleesrijzen iets zullen stijgen, en dat de consumptie iets zal afnemen. De niet-gesubsidieerde export zal weinig afnemen.

In de berekeningen van de tabellen 4.1 en 4.2 is de voormalige DDR niet meegenomen. Als dit gebied wel in beschouwing wordt genomen, worden de overschotproblemen voor de EU groter dan aangegeven in tabel 4.2. Weliswaar zorgt de DDR voor een (absoluut) hogere vraag naar vlees omdat het EU-consumentenaanbod wordt verhoogd, echter de rundvleesproductie is er hoger dan de consumptie. Een vergelijking van de zelfvoorzieningsgraad van rund- en kalfsvlees van Duitsland voor en na de toetreding van de DDR geeft aan dat deze is toegenomen van 119,9 (exclusief DDR) in 1991 tot 121,0 (inclusief DDR) in 1993.

Per 1 januari 1995 is de EU uitgebreid met Oostenrijk, Finland en Zweden. Van deze toetreders kent Oostenrijk de hoogste rundvleesproductie, namelijk 167 duizend ton in 1989; dit is 2,1% van de EU-productie in 1993. De zelfvoorzieningsgraad in dit land ligt op 143%, zodat ook hier sprake is van een productie-overschot. In tabel 4.3 is de productie van alle toetreders opgenomen.

Tabel 4.3 Productie van rund- en kalfsvlees in de nieuwe EU-lidstaten (x 1.000 ton) en hun zelfvoorzieningsgraad (in procenten); gemiddelde van 1987-1989

Land	Productie	In % EU	Zelfvoorzieningsgraad
Oostenrijk	167	2,1	143
Finland	116	1,5	110
Zweden	131	1,7	95
Totaal	414	5,3	115

Bron: Commissie van de Europese Gemeenschappen.

De extra lidstaten kennen gemiddeld genomen een productie-overschot. Naar verwachting zullen de EU-rundvleesproblemen niet minder worden bij hun toetreding (jaarlijks verschijnt een extra overschot van 55 duizend ton op de EU-markt).

5. TOEKOMSTIGE RENTABILITEIT VAN DE VLEESVEEHOUDERIJ

Doel:

- Beschrijving van de toekomstige rentabiliteit van verschillende vleesproductievormen in Nederland

Aanpak:

- Begrotingen voor gespecialiseerde vleesstierenbedrijven, inclusief roze kalfsvlees
- Saldoberekeningen voor verschillende vleesproduktiemogelijkheden op hectarebasis

Conclusies:

- Als gevolg van het Gemeenschappelijke Landbouwbeleid neemt de rentabiliteit van de gespecialiseerde vleesstierenhouderij zo sterk af dat de continuïteit van de toch al zwakke bedrijven sterk onder druk komt te staan. Oorzaken hiervan zijn de lagere opbrengstprijzen en het mislopen van stierenpremies voor een groot deel van de vleesstieren.
- Door het toekomstige milieubeleid moet de vleesstierenhouderij met hoge mestafzetkosten rekening houden.
- Voor huidige vleesstierenhouders kan het interessant zijn gedeeltelijk over te schakelen naar roze kalfsvlees.
- Op extensieve (melk)veebedrijven is bij diverse vormen van vleesveehouderij in de toekomst nog een positief saldo mogelijk, zeker wanneer van de stierenpremie gebruik gemaakt kan worden.
- Zoogkoeienhouderij op zich levert een matig saldo op. In natuurgebieden kan de beheersvergoeding een welkome aanvulling zijn zodat een acceptabel saldo behaald kan worden.

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de toekomstige rentabiliteit van de verschillende vormen van vleesproductie in Nederland. Dit gebeurt aan de hand van saldo- en kostprijsberekeningen, waarbij de toekomstige prijs-

verwachtingen zo goed mogelijk zijn ingeschat, rekening houdend met het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en met het nationaal milieubeleid. Hierbij is zoveel mogelijk aangesloten bij de uitgangspunten die worden gehanteerd bij de studie "Sociaal Economische Gevolgen N- en P-verliesnormen".

De methode van rundvleesproductie is in ons land niet op elk bedrijf gelijk. Afhankelijk van kwaliteit, sexe en de prijs van het uitgangsmateriaal en de bedrijfsomstandigheden wordt op verschillende wijzen geproduceerd. Steeds is het de bedoeling om, op basis van de mogelijkheden van het rund, tegen een zo laag mogelijke kostprijs en gunstige rendementsverwachtingen rundvlees te produceren.

Daarom is het bij het maken van begrotingen noodzakelijk om van veel factoren een zo goed mogelijke inschatting te maken. Dat levert een aantal te hanteren uitgangspunten op die bepalend zijn voor de rendementsverwachtingen.

5.2 Beschikbaarheid van uitgangsmateriaal

In hoofdstuk 4 is de ontwikkeling van de rundveehouderij naar 2000 geschetst. Daaruit blijkt de verwachting dat het aantal melkkoeien blijft dalen terwijl het aantal zoogkoeien toeneemt. Voor rund- en kalfsvleesproductie zijn kalveren beschikbaar die reesteren na het reserveren van de vaarskalveren die nodig zijn om de melkvee- en zoogkoeienstapel op de gewenste omvang te houden. Beschikbaar zijn dus, bijvoorbeeld per tien melkkoeien, hooguit enkele vaarskalveren en ongeveer vijf stierkalveren. De melkraskalveren zijn goed geschikt voor de kalfsvleesproductie. Indien 10% van de melkkoeien wordt geïmagineerd met sperma van een vleesrasstier mag per melkkoe gemiddeld 0,5 stierkalf verwacht worden dat vooral te gebruiken is voor rundvleesproductie, maar bij dalende prijzen ook ingezet kan worden in de vleeskalverhouderij. Het vaarskalf (50% vleesras) biedt met name mogelijkheden voor de roze-kalfsvleesproductie en de houderij van vleesvarzen. Voor melkkoeien van een dubbeldoelras zijn voor alle kalveren redelijke mogelijkheden te berekenen om rundvlees mee te produceren. In de figuren 5.1 en 5.2 wordt een overzicht gegeven van de productie en bestemming van kalveren in 1993 en de verwachting voor 2000 bij de strenge milieuvariant. Bij deze laatste situatie wordt gebruik gemaakt van de resultaten over de toekomstige omvang van de rundveehouderij in Nederland die in hoofdstuk 6 beschreven worden.

Het kalveraangebod voor de vleesveehouderij vanuit de melkveehouderij en zoogkoeienhouderij zal met 194.000 stuks verminderen. Door de geringe vraag van met name de vleesstierenhouderij en in iets mindere mate de vleeskalverhouderij neemt per saldo de vraag naar kalveren iets af en behoeven ruim 30.000 kalveren minder geïmporteerd te worden. Bij minder stringente milieuvarianten zal de vleesstierenstapel minder in omvang afnemen. In die situatie blijft het aanbod van kalveren vanuit de melkveehouderij uiteraard op ongeveer hetzelfde niveau. De vraag naar kalveren zal dan

te kopen voer met bijprodukten ingevuld. Ook dit is een situatie die in de praktijk gebruikelijk is.

Omdat de roze kalfsvleesproduktie een alternatief is voor met name de gespecialiseerde vleesstierbedrijven, is tevens een situatie doorgerekend waarin het 400-stierenbedrijf doorgaat met 120 vleesstieren en 336 vleeskalveren.

Voor veel stierenbedrijven heeft het milieubeleid grote gevolgen. Momenteel is de professionele vleesstierhouderij vooral geconcentreerd in de zogenaamde overschotgebieden. De kosten voor mestafzet hebben grote invloed op de kostprijs. In de berekeningen wordt ervan uitgegaan dat deze mestafzet gerealiseerd kan worden, zij het tegen hoge kosten. De gehanteerde kosten hiervan zijn 25 en 35 gulden per m³, beide worden geplaatst in een scenario waarin 5 kilo fosfaatverlies en een scenario waarin 15 kilo fosfaatverlies wordt geaccepteerd.

In de saldoberekeningen wordt uitgegaan van de verwachting dat het voor een deel van extensieve (melkvee- en akkerbouw)bedrijven interessant kan zijn om de (milieu)ruimte met een kleine eenheid vleesvee te gebruiken. Daarom wordt hierin geen rekening gehouden met de noodzaak om nog mest af zetten.

De stikstofbemesting van grasland wordt beperkt tot 250 kg N: 170 kg uit kunstmest en 80 kg werkzame N uit dierlijke mest. De grasproduktie wordt 10% lager ingeschat ten opzichte van het huidige niveau met 400 kg N totaal.

Op snijmais wordt 15 kg fosfaat uit kunstmest toegepast en tot respectievelijk 65 en 80 kg fosfaat aangevuld met fosfaat uit dierlijke mest.

Ten aanzien van de kostenontwikkelingen wordt in de berekeningen aangesloten bij de uitgangspunten die ook bij het Project "Sociaal-economische gevolgen P- en N-normering" worden gehanteerd. Hierbij wordt uitgegaan van 10% lagere ruw- en krachtvoerprijzen, en een gemiddelde overige kostenstijging van 15%.

Vleesvaarzen worden vrijwel niet in gespecialiseerde omstandigheden aangetroffen. Ook nieuwe rendementsberekeningen leiden niet tot mogelijkheden. Daarom is volstaan met een saldoberekening. Dat geldt ook voor zoogkoeien. Indien echter de mogelijkheid aanwezig is om een grote oppervlakte natuurterrein met zoogkoeien te beheren en dat een deel van de kosten daarin vergoed wordt, is toch de mogelijkheid aanwezig om tot een volledig bedrijf te komen. Daarom zal daarover enige aanvullende informatie worden gegeven.

5.5 Gespecialiseerde vleesstierbedrijven

Hierna worden twee bedrijfssituaties doorgerekend met 75 stieren op 7,28 hectare snijmais en 400 stieren op 38,83 hectare snijmais. Zowel een situatie met R⁰-vleesrasstieren als met 100%-vleesrasstieren is doorgerekend. Omdat de zuivere vleesrasdieren als broutard met 240 kg gewicht worden aangekocht verblijven ze minder lang op het bedrijf. Het aantal afleverin-

gen per jaar wordt daardoor aanmerkelijk hoger dan de situatie waarin de kalveren als nuka worden aangekocht.

Enkele uitgangspunten zijn in tabel 5.2 weergegeven. De volledige uitgangspunten voor een begroting met vierhonderd vleesstieren zijn vermeld in bijlage 1.

Tabel 5.2 Algemene uitgangspunten bij berekeningen (prijzen in het jaar 2000)

Uitgangspunt	Waarde
Stierpremie (gld/stier)	238,50
Kosten mestafzet (gld/ton)	25,00
Totaal fosfaat per hectare mais (kg)	80
Prijs kunstmelk (gld/kg)	3,00
Prijs krachtvoer eiwitarm (gld/kg)	0,32
Prijs krachtvoer eiwitrijk (gld/kg)	0,35
Prijs aankoop snijmais (gld/kVEVI)	0,23
Prijs bijproducten (gld/kVEVI)	0,19
Netto-opbrengstprijz snijmais (kVEVI/ha)	11.430

Tabel 5.3 Uitgangspunten bij de diverse varianten

Omschrijving	50% vleesras	100% vleesras	Roze kalveren
Prijs nuka	800	1.650	550
Opbrengstprijz (gld./kg)	6,55	7,15	7,50
Begingewicht (kg)	45	240	42
Eindgewicht (kg)	572	611	312,5
Geslacht gewicht (kg)	353	388	175
P ₂ O ₅ -norm per dier (kg)	13,4	14,9	9,6
P ₂ O ₅ per ton mest (kg)	1,8	1,8	2,0
Aantal dagen op bedrijf	479	275	225

Opbrengsten

De stieren worden gehouden tot 353 respectievelijk 388 kg geslacht gewicht. De opbrengstprijz wordt gehouden op 6,55 en 7,15 gulden.

Het kleinere bedrijf heeft minder dan negentig afleveringen per jaar; daardoor wordt het niet gehinderd bij de stierenpremies door het 90-stierenplafond. In beide situaties is het aantal stieren 10,3 per hectare: het gemiddelde van de bedrijven in de LEI-DLO-deeladministraties. De veebezetting is daardoor hoger dan 2 GVE per hectare. Het aantal premies in de 75-stierensituatie blijft daardoor beperkt tot ruim 24 stuks.

In deze situatie is het aanvragen van alle stierpremies als basis gehanteerd. Binnen het GLB is het echter ook mogelijk het aantal aanvragen te beperken tot 15 GVE. Dat komt overeen met 25 stierpremies. In dat geval hoeft geen voederareaal gereserveerd te worden. Voor alle snijmais kan dan snijmaispremie worden aangevraagd (indien het aan de voorwaarden voldoet). Deze optie wordt in de tabel "invloed wijzigingen" opgenomen. Ze blijkt (op zandgrond) aantrekkelijk in de 400-vleesstiersituatie en vooral bij de combinatie vleesstieren - roze kalveren.

Kosten

In de basisberekening wordt uitgegaan van 15 kg toegestaan fosfaatoverschot per hectare en 25 gulden per m³ mestafzetkosten.

Hierboven is van een aantal kosten reeds aangegeven waarmee wordt gerekend. Gezien de bedrijfsomvang wordt bij 75 vleesstieren ervan uitgegaan dat het aan te kopen voer bestaat uit krachtvoer (32 cent per kilo) en snijmais (23 cent per kVEVI). De grote eenheid (400 stieren komt ongeveer overeen met de arbeidsbehoefte van 1 v.a.k.) heeft mogelijkheden om volop gebruik te maken van krachtvoer en goedkopere bijprodukten (19 cent per kVEVI).

Resultaten

De resultaten zijn vermeld in tabel 5.4. De saldi blijken, hoewel niet indrukwekkend, steeds positief. De arbeidsinkomens zijn in de basisberekening echter steeds negatief. De invloed van wijziging van enkele uitgangspunten is echter zeer groot. Afhankelijk van de bedrijfsomstandigheden zal de ondernemer de exploitatie korte of langere tijd voortzetten. In het algemeen zijn er weinig alternatieven voor de bedrijfsgebouwen. Op basis van een redelijk saldo is een snelle afbouw van het bedrijf daarom niet te verwachten. De invloed van nog strengere milieu-eisen kan echter groot zijn. Ook de mogelijkheid om een redelijke mestafzet (op een volle markt) te realiseren kan moeilijk blijken. Als de mestafzet 10 gulden per m³ duurder wordt, daalt het saldo bij vierhonderd stieren met bijna 16.000 gulden.

De kosten van het uitgangsmateriaal vormen een zeer bepalende kostenpost. Het is daarom belangrijk goede nota te nemen van de invloed van een wijzigende kalverprijs. Het afmesten van zuivere vleesrasdieren scoort in de basisberekening niet hoog. Gezien de ontwikkeling van het aanbod kan er sprake zijn van een grotere prijsval van het uitgangsmateriaal. Als de broutard van aangegeven kwaliteit 100 gulden goedkoper wordt, stijgt het resultaat met 56.000 gulden (bij vierhonderd aanwezige stieren). Of dat gerealiseerd wordt hangt onder meer samen met de vraag of Nederlandse handelaren in staat zijn de concurrentie met buitenlandse inkopers te weerstaan. En dat heeft weer alles te maken met de exploitatiekosten in andere lidstaten. Om daarvoor kansen te creëren zal, in navolging van de Kwaliteits Controle Regeling (KCR) in ons land, de controle op gebruik van illegale groeibevorderende middelen in alle lidstaten reëel en intensief moeten zijn.

Als mogelijk alternatief is een berekening gemaakt voor het 400-vleesstierenbedrijf dat een deel van het bedrijf overschakelt naar de productie van roze kalfsvlees. Op veel stierenbedrijven is dat een reële mogelijkheid. Ook blijkt het op veel andere bedrijven (bijvoorbeeld melkveebedrijven) een neventak te kunnen zijn. Op het vleesstierenbedrijf is per stierenplaats ruimte voor 1,2 kalveren. Daardoor zijn in de berekende situatie gemiddeld 120 stieren en 336 roze kalveren aanwezig.

Tabel 5.4 *Vergelijking van de verschillende varianten*

Plan	1	2	3	4	5	5	5
Vleesras	50%	50%	100%	100%	50%	roze	comb.
Aantal dieren	75	400	75	400	120	336	456
Saldo totaal (f)	19.235	106.434	24.070	147.513	40.017	80.581	120.598
Saldo per dier	337	349	242	278	438	162	
Toegerekende kosten per kilogram geslacht gewicht	5,88	5,76	6,68	6,54	6,25	6,65	
Kostprijs exclusief arbeid	7,75	7,22	7,84	7,48			
Kostprijs per kilogram geslacht gewicht	8,59	7,90	8,41	7,86			
Arbeidsopbrengst in gulden	-18.514	-50.457	-20.834	-47.382			-36.470

In de basisberekening van het bedrijf met roze kalveren blijkt sprake van een ongeveer gelijk arbeidsinkomen. Het bedrijf is echter aanmerkelijk gevoeliger voor wijzigingen van uitgangspunten. Als de kalveren 50 cent per kilo geslacht gewicht minder opbrengen zullen de kalveren ongeveer 75 gulden per stuk goedkoper moeten zijn om het resultaat gelijk te houden. Interessant blijkt hier de mogelijkheid om stierenpremies tot 15 GVE aan te vragen en voor alle snijmais snijmaispremie aan te vragen (+ 16500 gulden).

De roze-kalfsvleesmarkt is jong en de perspectieven zijn nog onzeker. Er wordt in de berekening van uitgegaan dat een goed marketingplan wordt ontwikkeld. Daardoor wordt de productie kwalitatief en zo mogelijk ook kwantitatief op de vraag afgestemd. Uitbetaling naar kwaliteit prikkelt de producent tot het leveren van uniforme, goede dieren. Hoewel tot 2000 geen grote groei van deze markt wordt voorzien, zal deze strategie leiden tot een redelijke prijs. Daarom is in de basisberekening uitgegaan van een opbrengstprijis van 8 gulden per kilo geslacht gewicht.

In de gevoeligheidsanalyse (tabel 5.5) wordt de invloed van de verschillende uitgangspunten duidelijk. Behalve de gebruikelijke prijscomponenten zijn ook de invloed van de mestafzetkosten, de P-verliesnorm en de

forfaitaire excretie berekend. Omdat met name de indruk bestaat dat er mogelijkheden zijn om de werkelijke excretie van fosfaat te verlagen, blijkt dat hiermee een aanzienlijke verbetering van de arbeidsopbrengst mogelijk is.

Tabel 5.5 Veranderingen in arbeidsopbrengst bedrijf bij wijziging van uitgangspunten bij de diverse varianten

	1	2	3	4	5
Kalverprijs: -f 100,-	6.672	35.587	10.539	56.211	64.073
Opbrengstprijs: +f 0,25 per kilogram	5.041	26.887	9.656	51.499	29.841
Krachtvoerprijs: -f 0,05	3.003	13.211	3.791	16.396	23.307
Mestafzet: f 35,-	-2.954	-15.754	-3.579	-19.089	-9.266
P-verlies: 5 kg	-1.250	-6.666	-1.250	-6.666	-7.197
Fosfaatexcretie:	2.534	13.517	2.559	13.652	6.647
vleesstieren: 11 kg					
roze kalveren: 8,5 kg					

Conclusie

In voorgaande berekeningen blijkt het bedrijfseconomisch niet interessant om een volledig gespecialiseerd bedrijf met vleesstieren te exploiteren. Toch zal dit niet direct leiden tot een volledige afbouw. Dat heeft te maken met de specifieke bedrijfsomstandigheden van de individuele ondernemer. Maar ook van het gegeven dat de berekeningen geënt zijn op een gemiddeld bedrijf. Uit de LEI-DLO-deeladministraties blijkt voortdurend een grote spreiding in resultaten. Een goede vakman weet per stier een paar honderd gulden hoger resultaat te realiseren dan zijn gemiddelde vakbroeder. Daarnaast kunnen ook de werkelijke vaste kosten vaak lager zijn dan begroot. Dit wordt veroorzaakt doordat in de begrotingen gebruik wordt gemaakt van vastgestelde normen, waarbij al het werk bijvoorbeeld door een aannemer wordt uitgevoerd. In werkelijkheid zal men een (groot) deel van het bouwwerk voor eigen rekening kunnen nemen, waardoor de vaste (huisvestings)kosten al snel f 100 per afgeleverde stier lager kunnen worden. Bij 400 stieren scheelt dit al snel f 30.000 op jaarbasis, waardoor de arbeidsopbrengst minder negatief wordt. Wanneer wordt uitgegaan van de gemiddelde resultaten van de LEI-DLO-deeladministraties, dan mag in het jaar 2000 een arbeidsopbrengst van -f 150 per afgeleverde stier verwacht worden.

5.6 Saldi

Op extensieve bedrijven is soms nog ruimte voor een extra vleesvee-activiteit. Voor deze extra activiteiten zijn saldo-berekeningen opgesteld, waarbij is uitgegaan van ruwvoer op zelfvoorzieningsbasis. In tabel 5.6 zijn de saldi voor verschillende activiteiten samengevat. De niet-benutte ruimte op extensieve bedrijven biedt mogelijkheden voor:

- **Niet-gebruik**
Dit zal afnemen; bij toenemende roep om ruimte wordt het al gauw aantrekkelijk om het op een of andere manier te gebruiken.
- **Productie van fokvaarzen**
Vooral op melkveebedrijven een gewaardeerde activiteit. Het saldo hangt sterk samen met de fokwaarde (dus de verkoopprijs) van de dieren.
- **Mestaanname en voerverkoop (snijmais en gras op stam)**
Arbeidstechnisch interessant. Leidt niet tot een hoog saldo.
- **Schapen**
Het te bereiken saldo ligt op de hoogte van zoogkoeien. Arbeidstechnisch moeilijker. Belangstelling voor schapenhouderij is voor de ondernemer een vereiste.

Tabel 5.6 Saldi op loonwerkbasis van diverse alternatieven voor grondgebruik op extensieve bedrijven en bijbehorende economische kengetallen (gulden per hectare)

Activiteit	Saldo (gld./ha)	Saldo 2 GVE/ha	Saldo max. premie	Kostprijs (gld./kg)	Kostprijs 2 GVE	Kostprijs max. premie
HF/FH mais	926	1.721	2.523	5,45	5,11	4,77
HF/FH voordroog	209	1.004	1.302	5,37	4,87	4,68
MRY mais	1.170	1.965	2.686	5,62	5,30	5,00
MRY voordroog	252	1.047	1.284	5,60	5,12	4,97
50% vleesras mais	1.688	2.483	2.998	5,82	5,48	5,26
50% vleesras voordroog	157	952	1.065	5,95	5,46	5,39
75% vleesras mais	1.564	2.359	2.803	6,11	5,76	5,56
100% vleesras mais	1.266	2.061	2.734	6,71	6,43	6,20
Kruislingvaarzen	915	915	915	4,68	-	-
Fokvaarzen	2.290	-	-	-	-	-
Zoogkoeien intensief	37	676	676	-	-	-
Zoogkoeien exclusief	84	354	354	-	-	-
Mais (inclusief mais-premie)	900	-	-	-	-	-
Grasland	1.224	-	-	-	-	-

6. ONTWIKKELING STRUCTUUR EN PRODUKTIE VAN DE VLEESVEEHOUDERIJ IN NEDERLAND

Doel:

- Beschrijving van de beschikbare ruimte voor vleesvee in Nederland op basis van het milieubeleid met betrekking tot fosfaatoverschotten.

Aanpak:

- Uitgangspunt is dat het nationale melkquotum volgemolken wordt en dat door de hogere melkproductie per koe en door een extra korting van het melkquotum in 1996 het aantal melkkoeien zal dalen.
- Met behulp van Meitellingsgegevens voor individuele bedrijven berekenen hoeveel vee moet worden afgestoten om aan fosfaatgebruiksnormen te kunnen voldoen.
- Acceptatie van vleesvee op akkerbouwbedrijven is gering.
- Uitgegaan is van drie varianten, te weten (1) een fosfaatoverschotsnorm van 5 kg per hectare, (2) een overschotsnorm van 20 kg en een variant waarbij geen rekening is gehouden met een eventuele melkquotumkorting.

Conclusies:

- Bij de strengste variant zal de jongveebezetting dalen en de vleesveestapel zal aanzienlijk inkrimpen (40% ten opzichte van 1994). Deze daling zal evenwel geleidelijk aan geschieden en zal in het jaar 2000 nog niet gerealiseerd zijn.
- Wanneer wordt uitgegaan van mogelijk haalbare fosfaatexcretienormen in plaats van de forfaitaire normen, behoeft de vleesveestapel slechts met 28% in te krimpen.
- Bij de 20 kg-variant krimpt de vleesveestapel met ongeveer 25% in.
- De inkrimping treft vooral de vleesstierenhouderij en het mest-/weidevee op melkveebedrijven. De zoogkoeienstapel zal, afhankelijk van de beleidsvariant, nauwelijks tot 20.000 dieren in omvang toenemen.
- Veel gespecialiseerde vleesstierenbedrijven zullen worden beëindigd of als part-time bedrijf worden voortgezet.

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de Nederlandse rundveehouderij zich de komende jaren zal ontwikkelen met het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), het nationaal milieubeleid en het planologisch beleid als achtergrond.

De tijdshorizon is gesteld op het jaar 2000. De reden hiervoor is tweerlei: ten eerste wordt tot dat jaar geen ingrijpende wijziging verwacht van het GLB; ten tweede streeft de overheid ernaar het milieubeleid in het jaar 2000 grotendeels te hebben geëffectueerd. In deze studie is aangenomen dat voor wat betreft het milieubeleid de eindnormering ten aanzien van fosfaat- en stikstofoverschot in het jaar 2000 zal gelden; voor het ammoniakbeleid zal dat nog niet geheel het geval zijn (zie hoofdstuk 3).

De omvang van de rundveehouderij, en in het bijzonder de vleesveehouderij, is onder andere afhankelijk van de rentabiliteit. Deze is in hoofdstuk 5 aan de orde geweest.

Uitgaande van onder andere de bevindingen aangaande de rentabiliteit wordt in de volgende paragrafen een schatting gemaakt van de toekomstige structuur en omvang van de veestapel. Deze schatting vormt vervolgens de basis voor berekening van de rundvleesproductie in Nederland.

6.2 Verwachte omvang van de rundveestapel

6.2.1 Methode

In dit deel van de studie wordt de verwachte omvang van de rundveestapel in Nederland behandeld. Daartoe is gebruik gemaakt van de gegevens uit de jaarlijkse Landbouw telling, waarop voor elk van de ruim 120.000 landbouwbedrijven een relatief eenvoudige rekenprocedure is toegepast. Uitgegaan wordt van de mogelijkheden die het individuele bedrijf heeft om in de toekomst onder de dan geldende beperkingen op rendabele wijze rundvlees te kunnen produceren. Vervolgens wordt geschat in hoeverre de diverse typen bedrijven van die mogelijkheid gebruik zullen maken.

Impliciet wordt bij deze methode een aantal veronderstellingen gemaakt, waarvan de meest belangrijke is dat de bedrijfsstructuur niet wezenlijk zal veranderen: akkerbouwbedrijven blijven akkerbouwbedrijven, de intensieve veehouderij blijft op bedrijfsniveau in principe gelijk van omvang en de intensiteit van de melkproductie blijft - op de algemene quotumkorting na - gelijk.

Het rekenmodel wordt in hoge mate gestuurd door de fosfaatsnormering en het nationale melkquotum. Omdat deze beide zaken op dit moment nog niet vaststaan is gekozen voor drie varianten. Variant I gaat uit van de strenge fosfaatsnormering die in het mestakkoord wordt genoemd (fosfaatgebruiksnorm voor grasland van 85 kg en voor mais- en bouwland van 65 kg; overeenkomende met een verlies van 5 kg fosfaat per hectare) en

een korting van het Nationale melkquotum van 2,5% ten opzichte van 1992. Variant II gaat uit van een soepeler milieubeleid, waarbij 15 kg fosfaat per hectare meer mag worden gebruikt. Variant III tenslotte werkt met een strenge fosfaatnormering, maar met een gelijkblijvend melkquotum tot het jaar 2000.

In bijlage 2 is een schematisch overzicht van de rekenprocedure weergegeven. In de berekening zijn alle bedrijven die in 1992 opgenomen zijn in de CBS-landbouwtelling betrokken. Aan de hand van de oppervlakte grasland, maisland en bouwland wordt de maximale ruimte voor gebruik van dierlijke mest per bedrijf geschat. Voor de berekening van de fosfaatproductie is gebruik gemaakt van de forfaitaire normen.

Van deze fosfaatgebruiksnorm wordt een deel in beslag genomen door eventueel aanwezige intensieve veehouderij. De mestproductie, uitgedrukt in kilogram fosfaat, is geschat op basis van de huidige forfaitaire fosfaatgebruiksnormen, verminderd met 25% als gevolg van gebruik van fosfaatarm voer. Bovendien is aangenomen dat een kleine tak intensieve veehouderij op graasdierbedrijven wordt gestaakt.

Een ander deel van de fosfaatgebruiksruimte wordt in beslag genomen door de melkveehouderij. Bij de berekening van dat deel wordt rekening gehouden met de quotumkorting, met produktiestijging per melkkoe en met een hogere fosfaatproductie bij een hogere melkgift. Om zo weinig mogelijk mest af te hoeven voeren is de stijging van de melkproductie per koe op intensieve bedrijven groter dan op extensieve. Eventueel wordt ook de jongveebezetting geminimaliseerd tot 65 stuks per 100 melkkoeien.

De resterende fosfaatgebruiksruimte kan in principe gebruikt worden voor vleesvee en/of schapen. Dat zal echter slechts voor een deel daadwerkelijk worden ingevuld. Akkerbouwbedrijven bijvoorbeeld hebben over het algemeen qua fosfaat veel ruimte voor vleesvee. Toch zullen slechts weinigen van die ruimte gebruik maken. Professionele vleesveebedrijven daarentegen zullen die ruimte maximaal benutten. Niet uitgesloten moet worden geacht dat deze bedrijven zelfs boven de fosfaatgebruiksruimte stieren zullen houden. Het saldo van deze stieren is echter zeer laag tot zelfs negatief in verband met de combinatie van het feit dat er geen premie voor deze stieren kan worden verkregen en de verplichting tot dure afzet van de mest van deze dieren.

De mate waarin de resterende fosfaatgebruiksruimte zal worden ingevuld, is geschat aan de hand van het bedrijfstype, de ligging en de hoogte van de fosfaatgebruiksruimte.

Het planologisch beleid heeft eveneens invloed op de rundveestapel. Bethe (1991) geeft aan dat in de periode 1990-2000 gerekend moet worden op onttrekking van landbouwgrond van 70.000 ha. Aangenomen is dat de betrokken melkkoeien en het bijbehorend jongvee een plek vinden op de resterende bedrijven, maar dat dat voor het betrokken vleesvee en schapen niet het geval is. Naar schatting zal hierdoor ongeveer 4% van het vleesvee verdwijnen.

Aan de andere kant wordt voor reservataatsbeheer steeds meer vleesvee ingezet. Volgens Bethe zal in bovengenoemde periode 33.000 ha grond worden bestemd voor reservaten en natuurontwikkelingsprojecten. Het aantal dieren dat in 2000 ingezet zal worden bij het natuurbeheer is in overleg met onder andere IKC Natuur- en Faunabeheer geschat op 5.000 fokvaarzen, 11.000 zoogkoeien en 6.000 vleesvaarzen (Aukes, 1995).

6.2.2 Aantal melkkoeien

De ontwikkeling van het aantal melkkoeien op bedrijfsniveau is bepaald aan de hand van het melkquotum en de ontwikkeling van de melkproductie per koe. Als gevolg van het Europese landbouwbeleid zal het nationale melkquotum met 2,5% worden ingekrompen. Aangenomen is dat ieder bedrijf met dit percentage zal worden gekort. Verder is aangenomen dat eventuele quotumhandel de variatie in intensiteit niet zal beïnvloeden.

De melkgift per koe zal de komende jaren verder toenemen. Volgens IKC-RSP (1992) bedraagt de stijging van de melkproductie per koe in de periode 1990-2000 150 kg per jaar. Deze prognose is vooral gebaseerd op grond van de erfelijke aanleg van de te gebruiken stieren. Ook het NRS gaat in haar beleidsvisie uit van deze stijging.

Den Hertog (1992) rekent tot 1995 op een gemiddelde toename van de melkgift per koe met 150 kg per jaar. Indien een extra stimulans om de melkgift per koe te verhogen ontbreekt, houdt hij voor de jaren daarop rekening met gematigde stijging van 50 kg per jaar. De ontwikkeling voor de tweede helft van de jaren negentig onderbouwt hij door te wijzen op de hoge variabele kosten die met een hoge melkproductie per koe samenhangen.

In een gezamenlijke studie van LEI-DLO en IKC-Veehouderij (Prins (red.), 1993) schat men dat de gemiddelde melkproductie in de jaren negentig met 100 tot 160 kg per koe per jaar zal stijgen. De gemiddelde stijging van de melkproductie is volgens die studie afhankelijk van het te volgen milieubeleid, omdat een streng milieubeleid een sterkere prikkel geeft tot vermindering van het aantal dieren. De reden hiervoor is dat een hoogproductieve koe dezelfde forfaitaire fosfaatexcretie en dezelfde forfaitaire ammoniakemissie heeft als een laagproductieve koe. Overigens is ook in werkelijkheid de melkgift per koe slechts van geringe invloed op fosfaatexcretie (IKC-Veehouderij en Milieu) en op de ammoniakuitstoot (Mandersloot, 1992). Op bedrijven met een hoge veebezetting zal de prikkel tot verhoging van de melkproductie per koe groter zijn dan op de meer extensieve bedrijven.

Op grond van bovenstaande onderzoeken is ook in dit onderzoek voor de jaren negentig uitgegaan van een forse stijging van de melkgift per koe in Nederland. Extensieve bedrijven zullen op grond van economische motieven - benutting van eigen ruwvoer en hogere variabele kosten bij een hoge melkproductie (Van Os et al., 1993) - een minder hoge produktiestijging nastreven dan intensieve bedrijven. Het feit dat hoogproductieve koeien efficiënter met fosfaat kunnen omgaan prikkelt intensieve bedrijven tot het

houden van een geringer aantal dieren. Voor ieder extra gehouden dier moeten immers kosten gemaakt worden om de mest af te zetten.

Daarom zal de ontwikkeling van de melkproductie per koe verschillen tussen bedrijven met een hoge en bedrijven met een lage veebezetting. Voor extensieve bedrijven is een produktiestijging per koe aangehouden van 1% per jaar, voor intensieve bedrijven loopt dat percentage op tot maximaal 3,8% per jaar. In absolute getallen houdt dit in dat op extensieve bedrijven de melkproductie naar verwachting met 60 à 70 kg per koe per jaar zal stijgen en op intensieve bedrijven tot maximaal ruim 250 kg per koe per jaar.

Het Produktschap voor Zuivel berekent de totale melkproductie in Nederland. In 1993 is in de fabrieken 10.559 duizend ton melk aangevoerd. Daarnaast is melk geproduceerd, die op het bedrijf is achtergehouden. In

Tabel 6.1 Verwachte ontwikkeling van de rundveestapel

	1985	1990	1991	1992	1993	1994	2000 a)	2000 b)	2000 c)
P₂O₅-gebruiksnorm (kg/ha)									
- grasland	250	250	200	200	200	200	85	100	85
- maisland	350	350	250	250	200	150	65	80	65
- bouwland	125	125	125	125	125	125	65	80	65
Nationale melkproductie									
(x 1.000 ton)	12.525	11.273	11.085	10.980	11.030	11.000	10.700	10.700	10.960
Melk/koe (kg)	5.292	6.003	5.985	6.186	6.314	6.373	7.186	6.984	7.211
Aantal stuks rundvee (x 1.000)									
- melkkoeien	2.367	1.878	1.852	1.775	1.747	1.726	1.489	1.532	1.520
- jongvee <1jr	796	806	820	774	737	748	564	609	571
- jongvee >1jr	1.014	880	908	893	836	818	663	714	671
- fokstieren	45	43	48	48	41	41	40	40	40
- vleesvee	388	718	812	792	779	755	450	577	434
waarvan:									
* vrouwelijk jongvee	50	153	187	189	192	185	73	89	69
* mannelijk jongvee	292	446	486	452	412	366	266	353	257
* roze kalveren d)	-	-	-	5	20	58	80	80	80
* zoogkoeien	0	56	81	85	99	93	90	110	88
* mest-/weidevee	46	63	58	61	56	53	21	25	20
Totaal	4.610	4.325	4.440	4.282	4.140	4.088	3.206	3.472	3.236

a) Fosfaat-overschot = 5 kg; b) fosfaat-overschot = 20 kg; c) fosfaat-overschot = 5 kg, geen melkquotumkorting in 1996; d) schatting LEI-DLO/KC.

totaal schat het Produktschap voor Zuivel de melkproductie op 11.030 duizend ton.

Uit de CBS-landbouwtelling blijkt, dat in Nederland in per 1 mei 1993 1.747.000 melkkoeien aanwezig waren. De gemiddelde melkproductie per koe, die berekend is uit de totale aanvoer en het aantal melkkoeien, komt uit op 6.315 kg. Dit gemiddelde is aanzienlijk lager dan het cijfer dat het NRS berekent met behulp van de gegevens van de melkcontrole (Nederland: 7.351 kg in 1993/94). Ook op de LEI-DLO-steekproefbedrijven wordt een hogere gemiddelde melkproductie per koe gemeten (6.765 kg in 1992/93). Deze beide bronnen geven waarschijnlijk een overschatting van de gemiddelde melkproductie. Het NRS-cijfer is aan de hoge kant vanwege het feit dat niet alle koeien worden gecontroleerd. Op de niet-gecontroleerde bedrijven is de melkproductie per koe waarschijnlijk aanmerkelijk lager. Bovendien berekent het NRS de melkproductie per lactatie in plaats van per koe per jaar. Bij een gemiddelde tussenkalftijd van 391 dagen is deze invloed te becijferen op circa 500 kg melk per koe.

De LEI-DLO-steekproef bevat alleen bedrijven boven een bepaalde minimumgrootte. Op kleinere bedrijven is de gemiddelde melkproductie over het algemeen lager dan op grotere.

Er zijn echter ook aanwijzingen dat de productiecijfers die berekend zijn uit de macro-statistieken te laag zijn. Dat ligt waarschijnlijk vooral aan de telling van het aantal melk- en kalfkoeien. Aangenomen mag worden dat de landelijke aanvoer van melk goed geregistreerd wordt. Het aantal melk- en kalfkoeien in de CBS-landbouwtelling kan overschat zijn doordat ten eerste het aantal koeien in de maand mei over het algemeen hoger zal zijn dan in de rest van het jaar. In de tweede plaats moet bedacht worden dat in de CBS-landbouwtelling dieren geregistreerd worden in de rubriek melk- en kalfkoeien, terwijl zij misschien beter in de rubriek mest-, weiden- en zoogkoeien passen. Dat betreft bijvoorbeeld afgemolken koeien die voor het slachten nog enkele maanden als vleeskoe op het bedrijf worden gehouden of vleesvarzen die slechts één seizoen (of een gedeelte daarvan) als melkkoe worden ingezet. In de derde plaats moet niet uitgesloten worden dat enkele veehouders in verband met de Wet Milieubeheer meer koeien opgeven dan zij daadwerkelijk bezitten.

Ten gevolge van de in paragraaf 2.1 beschreven ontwikkeling van het melkquotum en de stijging van de melkproductie per koe wordt in het jaar 2000 een teruggang van de melkveestapel verwacht tot 1.489.000 melkkoeien bij variant I, 1.532.000 bij variant II en 1.520.000 bij variant III.

6.2.3 Jongvee bestemd voor de melkproductie

De jongveestapel zal naar verwachting sterker inkrimpen dan de melkveestapel. Aangenomen is dat de jongveebezetting per koe gelijk blijft, tenzij het bedrijf mest zou moeten afzetten. In dat geval wordt de jongveebezetting geminimaliseerd op 65 per 100 melkkoeien. Nu wordt over het algemeen royaal jongvee aangehouden. In 1993 waren dat 1.573.000, ofwel 0,90 stuks per melkkoe, terwijl voor vervanging van het melkvee slechts 0,65

stuks jongvee per koe nodig zou zijn. Voor een aantal, vaak de meer extensieve bedrijven, zal het houden van fokvaarzen voor export aantrekkelijk blijven. Verwacht wordt, dat in het jaar 2000 circa 1.227.000 stuks jongvee voor de melkproductie voor zullen komen onder variant I. Bij een minder streng milieubeleid (variant II) zal er iets meer ruimte voor extra jongvee zijn: 1.532.000 stuks. Onder variant III is meer jongvee nodig ter vervanging van de grotere melkveestapel (1.520.000 stuks).

6.2.4 Vleesvee

Vleesvee komt op de meest uiteenlopende bedrijfstypen voor. Ruim 25% van het vleesvee wordt gehouden op gespecialiseerde bedrijven, maar daarnaast is veel vleesvee te vinden op melkveebedrijven (bijna 40%).

Veel melkveebedrijven zijn in de jaren tachtig op zoek gegaan naar een zogenaamde "tweede tak" teneinde de ruimte die op het bedrijf was vrijgekomen na de invoering van de melkquotering, te benutten. Die ruimte bestond uit grond, stalling en arbeid. In die periode kon met vleesvee een goed saldo worden verkregen en vormde de vleesproductie een welkome aanvulling op het inkomen.

Een tweede reden om vleesvee te houden lag in het feit dat op een aantal bedrijven een Hinderwetvergunning is afgegeven voor het houden van een bepaald aantal dieren. Om te voorkomen dat er een groot verschil zou ontstaan tussen het referentie-aantal dieren en het daadwerkelijke aantal dieren is in de vergunning de bepaling opgenomen dat de referentiehoeveelheid periodiek aangepast kan worden aan de daadwerkelijke aantallen. Voor veel van deze bedrijven was dit een reden om regelmatig te zorgen voor een volle stal.

Een derde verklaring voor de sterk toegenomen vleesveestapel moet worden gezocht in het anticiperen van veel veehouders op een mogelijke invoering van graasdiernormen. Zij vreesden voor een wettelijke beperking van het aantal graasdieren, waarbij het aantal graasdieren met een zeker percentage teruggebracht zou moeten worden.

In 1991 was de vleesveestapel toegenomen tot 812.000 stuks, daarna trad een inkrimping op tot 755.000 stuks in 1994. Voor de toekomst wordt een aanzienlijke verdere inkrimping van de vleesveestapel voorzien.

Verwacht wordt dat vooral bedrijven met een intensieve veebezetting de vleesveehouderij vaarwel zullen zeggen. Dat is mede een gevolg van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, waarin een koppeling is gemaakt tussen de veedichtheid op het bedrijf en het recht op het verkrijgen van de stieren- of zoogkoeienpremie. Voor vleesvee dat gehouden wordt boven het veebezettingscriterium (2 GVE/ha voederoppervlak) kan geen premie meer worden ontvangen. Omdat bovendien voor dat vleesvee tegen hoge kosten mest afgezet moet worden, wordt het saldo dusdanig laag ingeschat, dat vleesveehouderij op intensieve bedrijven nauwelijks interessant is (zie hoofdstuk 5).

In het Noorden komt vleesvee, in tegenstelling tot het Oostelijk en Zuidelijk zandgebied, hoofdzakelijk voor op extensieve bedrijven in relatief

kleine eenheden. De in de vorige paragrafen beschreven inkrimping van de melkveestapel maakt het mogelijk, dat in het Noorden de vleesveestapel op de meeste bedrijven op peil kan blijven of zelfs nog uit kan breiden, ondanks de aanzienlijke aanscherping van de fosfaatgebruiksnormen. Het opgeven van de vleesveehouderij op de intensieve bedrijven wordt gecompenseerd door mogelijke uitbreidingen op de meer extensieve bedrijven. In het Oostelijk en Zuidelijk zandgebied daarentegen wordt een drastische inkrimping van de vleesveestapel verwacht. Berekeningen waarin de landbouwbedrijven in deze gebieden met de genoemde ontwikkelingen zijn geconfronteerd, wijzen uit dat de vleesveehouderij aldaar ongeveer in omvang zal halveren. De grootste klappen krijgen de gespecialiseerde vleesveebedrijven. Aannemende dat vleesveehouderij boven fosfaatsnormering en het veebezettingscriterium onrendabel is, kunnen niet meer dan 5 à 6 stieren per hectare worden gehouden. De rentabiliteit van een volwaardig vleesstierenbedrijf bij een lage veebezetting komt in deze studie niet aan de orde. Het ziet ernaar uit dat veel bedrijven op langere termijn alleen gecontinueerd kunnen worden als part-time bedrijf, waarin de ondernemer een deel van zijn inkomen buiten de landbouw zal moeten vinden. Ook in de IKC-publicatie "Fosforoverschot naar nul" (Van den Ham, 1993) wordt aangegeven dat bij aangescherpte fosforoverschotnormen in de vleesstierenhouderij geen positieve arbeidsopbrengst behaald kan worden.

Omdat de vleesprijzen in de toekomst naar verwachting drastisch zullen dalen en omdat voor vleesvarzen geen compenserende EG-premie kan worden verkregen zal, er binnen de vleesveehouderij een verschuiving optreden naar meer vleesstierenhouderij op extensieve melkveebedrijven. Ingeschat wordt dat op basis van marktverwachtingen de roze-kalfsvleesproductie zal uitbreiden naar 80.000 aanwezige dieren, ofwel 120.000 slachttingen per jaar.

De interesse voor het houden van kruislingvarzen zal naar verwachting sterk afnemen. De in de tabel vermelde vleesvarzen zijn vooral het jongvee dat behoort bij de zoogkoeienhouderij.

Als gevolg van het milieubeleid zal het aantal zoogkoeien op agrarische bedrijven afnemen (bijlage 5), mede doordat de rentabiliteit te wensen overlaat. Dit effect wordt nog versterkt doordat vanwege ruimtelijk beleid grond uit productie wordt genomen. Door uitbreiding van natuurgebieden zal de zoogkoeienstapel echter nog in omvang toenemen.

Onder variant I zal de totale vleesveestapel naar verwachting inkrimpen van 755.000 dieren in 1994 tot 450.000 dieren in 2000. Bij een soepeler milieubeleid (variant II) wordt een inkrimping voorzien tot 577.000 dieren. Indien het melkquotum niet gekort zou worden resteert op melkveebedrijven minder ruimte om vleesvee te houden. De totale vleesveestapel zou daardoor extra verminderen tot 434.000 stuks. Uiteraard zal deze inkrimping geleidelijk aan plaatsvinden en nog niet in het jaar 2000 bereikt zijn. De bedrijven zullen naar verwachting in de loop der tijd de bedrijfsvoering aanpassen aan de gewijzigde omstandigheden. Met name bedrijven zonder opvolging kunnen op saldo-basis nog langere tijd rendabel vleesvee blijven produceren.

In de bijlagen 3 tot en met 5 wordt aangegeven hoe de inkrimping van de veestapel per bedrijfstype naar verwachting zal verlopen.

Hiervoor is al aangegeven dat gerekend is met de forfaitaire normen voor vleesvee. In de publikatie "Uniformering berekening mest- en mineralencijfers" (Van Eerdt, 1994) worden voor vleesvee in 1992 lagere fosfaatexcreties genoemd. Uitgaande van deze cijfers kan nogal wat meer vleesvee op bedrijven gehouden worden voordat de overschotnorm overschreden wordt. Voor de melkvee- en jongveebezetting heeft dit geen gevolgen. Het vrouwelijk vleesvee zal kunnen toenemen van 73.000 stuks bij variant 1 naar 86.000 stuks, vleesstieren van 266.000 naar 323.000, zoogkoeien van 90.000 naar 107.000 en overig vleesvee van 21.000 naar 25.000 (zie ook bijlage 7). Dit betekent dat er met fosfaatbesparing een forse inkrimping van de vleesveestapel voorkomen kan worden.

6.2.5 Verwachte omvang van de bruto eigen productie

In de voorgaande paragrafen is aangegeven hoe de rundveestapel zich naar verwachting de komende jaren zal ontwikkelen. Op basis daarvan wordt een schatting gemaakt van de totale rundvleesproductie in Nederland voor het jaar 2000 onder de drie varianten.

Daartoe is gebruik gemaakt van de in tabel 2.1 vermelde schatting van de jaarlijkse vleesaanzet per diercategorie per jaar. Aangenomen is dat de jaarlijkse groei per categorie de komende jaren niet zal veranderen.

Behalve de vleesaanzet zullen de komende jaren extra dieren worden geslacht vanwege de voorziene inkrimping van de veestapel. Bij de berekening van de Bruto Eigen Productie is hiermede rekening gehouden.

Om deze berekening te toetsen zijn de uitkomsten van de afgelopen jaren vergeleken met de schatting van de Bruto Eigen Productie, zoals het PVV die berekent. Tabel 6.2 laat zien dat de beide berekeningen in de jaren negentig vrijwel dezelfde uitkomsten geven. Voor 1985 komt de berekening van het PVV aanzienlijk lager uit. De oorzaak van dit verschil is niet duidelijk.

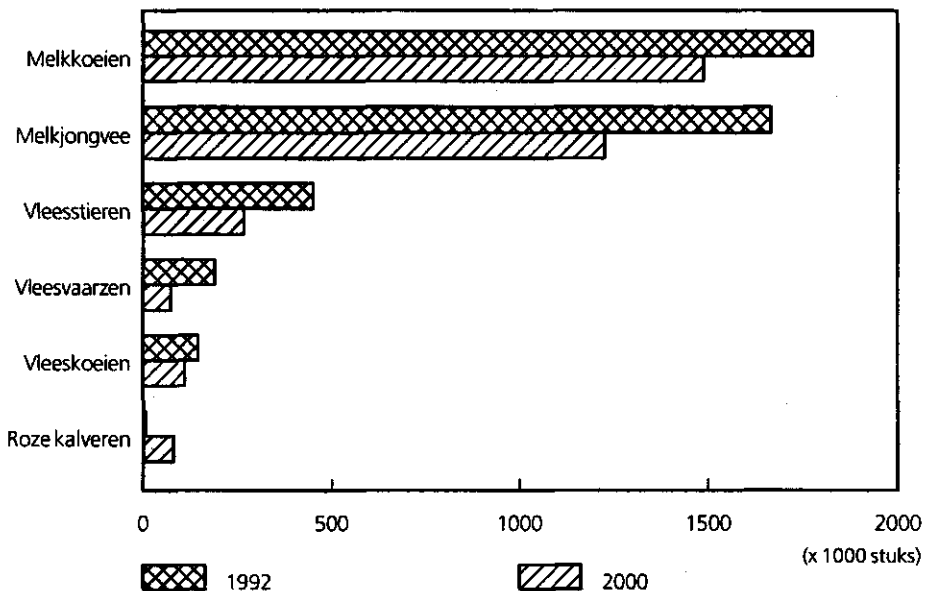
De Bruto Eigen Productie schommelt van jaar tot jaar vrij sterk. In 1991 was de productie aan rundvlees het hoogst (410.000 ton (PVV)), daarna nam zij geleidelijk af tot naar verwachting 366.000 ton in 1994. Door de verwachte ingrijpende inkrimping van de rundveestapel zal de rundvleesproductie de komende jaren verder teruglopen tot 281.000 ton in het jaar 2000 (variant I). Een soepeler milieubeleid heeft een positieve invloed op de rundvleesproductie (305.000 ton, variant II); een hoger nationaal melkquotum heeft er weinig invloed op.

Hoewel absoluut gezien de rundvleesproductie vanuit de melkveehouderij zal afnemen, neemt procentueel dit aandeel aanzienlijk toe. Dit betekent dat verhoudingsgewijs het aandeel kwaliteitsvlees vanuit de andere rundvleesproductievormen zal afnemen.

Tabel 6.2 Verwachte ontwikkeling van de rundvleesproductie (x 1000 ton)

	1985	1990	1991	1992	1993	1994	2000 a)	2000 b)	2000 c)
Vleesaanzet	328	363	382	367	349	345	243	280	243
Extra slacht i.v.m. krimp veestapel	46	-28	38	34	13	21	37	26	36
Bruto Eigen Pro- duktie	374	335	420	402	362	366	281	305	279
Idem volgens PVV d)	327	332	411	399	378	358			

a) Fosfaatoverschot = 5 kg; b) Fosfaatoverschot = 20 kg; c) fosfaatoverschot = 5 kg, geen melkquotumkorting in 1996; d) Bron: CBS-maandstatistiek voor de Landbouw.

Figuur 6.1 Rundveestapel in 1992 en 2000 onder variant I

- Leeuwen, M.G.A. van (1992)
Rundvleesmarkt en rundvleesbeleid in de EG; Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), oktober 1992;
 Onderzoekverslag 100
- Muller, J., K. de Koning, C. Wever, S.J. Hiemstra en H. Havinga (1993)
Grazen in de toekomst; Lelystad, Informatie en Kennis Centrum Veehouderij, Afdeling Rundvee-, Schapen- en Paardenhouderij, december 1993; Publikatie nr. 40
- Os, J. van, T. de Haan en W.H.M. Baltussen
Effect van heffingen op de bedrijfsvoering in de melkveehouderij;
 Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO); Mededeling 476
- Prins, H. (1993)
Milieubeleid en omvang van de rundvee- en schapenhouderij;
 Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), april 1993;
 Mededeling 486
- Prins, H. (1993)
Ontwikkeling en toepassing van bedrijfsanalyse in de vleesstierhouderij door middel van bedrijfsvergelijking; Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO), april 1993; Onderzoekverslag 109
- Structuurvisie Rundvleesproductie*; Den Haag, Produktschap voor Vee en Vlees, mei 1988
- Wingerden, W.S. van, P. Aukes, J. Reinders, W. Swart en P.F. Willemse (1993)
Het beheer van graslanden in reservaten met zoogkoeien; Ede, Informatie en Kennis Centrum Veehouderij, oktober 1993; Publikatie S 27

BIJLAGEN

Bijlage 3 Rundveestapel naar bedrijfstype in 1992 en in 2000 onder variant I (P₂O₅ norm 85/65; melkquotum -2,5%)

	Melkkoeien		Melkjongvee		Vleesstieren		Vleesvaarzen		Vleeskoeien	
	1992	2000	1992	2000	1992	2000	1992	2000	1992	2000
Melkvee a)	803	724	759	627	81	68	42	35	52	43
Melkvee b)	823	644	685	427	85	0	20	0	13	0
Akkerbouw	6	6	12	11	25	23	12	11	8	8
Vleesvee a)	11	10	18	16	131	79	41	25	24	15
Vleesvee b)	9	7	8	5	21	0	2	0	1	0
Overige graasdieren	15	12	52	48	17	19	36	44	23	26
Hokdier	3	2	13	11	17	4	9	2	6	2
Veecombinaties	76	58	84	51	54	4	15	2	11	1
Gemengd	29	26	37	32	28	28	13	13	8	9
Subtotaal	1.775	1.489	1.667	1.227	457	225	189	132	146	104
Invloeden buiten het model om										
Planologie (-4%)		-		-15		-9		-5		-4
Natuurbeheer		-		+5				+6		+11
Verschuivingen		-		+10		+50		-60		-
Totaal	1.775	1.489	1.667	1.227	457	266	189	73	146	111

a) Bedrijven met in 2000 nog fosfaatruimte voor uitbreiding met vleesvee; b) Bedrijven die in 2000 geen fosfaatruimte hebben voor uitbreiding met vleesvee.

Bijlage 4 Rundveestapel naar bedrijfstype in 1992 en in 2000 onder variant II (P₂O₅ norm 100/80; melkquotum -2,5%)

	Melkkoeien		Melkjongvee		Vleesstieren		Vleesvaarzen		Vleeskoeien	
	1992	2000	1992	2000	1992	2000	1992	2000	1992	2000
Melkvee a)	1.136	1.025	1.035	892	111	126	50	57	57	65
Melkvee b)	490	385	409	256	55	0	12	0	8	0
Akkerbouw	6	5	12	10	25	23	12	12	8	7
Vleesvee a)	13	11	19	18	134	100	41	30	25	15
Vleesvee b)	7	5	7	5	18	0	2	0	1	0
Overige graasdieren	15	13	52	49	17	19	36	43	23	26
Hokdier	3	3	13	10	17	4	9	2	6	2
Veecombinaties	76	58	84	51	54	6	15	3	11	2
Gemengd	29	26	37	32	28	24	13	11	8	9
Subtotaal	1.775	1.532	1.667	1.323	457	302	189	158	146	128
Invloeden buiten het model om										
Planologie (-4%)		-		-15		-9		-5		-4
Natuurbeheer		-		+5				+6		+11
Verschuivingen		-		+10		+60		-70		-
Totaal	1.775	1.489	1.667	1.323	457	353	189	89	146	135

a) Bedrijven met in 2000 nog fosfaatruimte voor uitbreiding met vleesvee; b) Bedrijven die in 2000 geen fosfaatruimte hebben voor uitbreiding met vleesvee.

Bijlage 7 Inschatting benuttingspercentage per groep

Type	Met ruimte			Zonder ruimte		
	T	M	O	T	M	O
1 Akker/tuinbouw a)	H	H	H	0	0	0
2 Melkveebedrijven	40	50	60	0	0	0
3 Vleesveebedrijven	100	100	100	0	0	0
4 Schapenbedrijven	85	90	95	0	0	0
5 Graslandbedrijven a)	H	H	H	0	0	0
6 Overige graasdieren	50	60	70	0	0	0
7 Hokdieren	40	50	60	0	0	0
8 Veeteeltcombinatie	40	50	60	0	0	0
9 Gewas/veecombinatie	25	35	45	0	0	0

a) Voor deze bedrijfstypen is aangenomen dat het aantal stuks vleesvee en schapen gelijk zal blijven.

Bijlage 8 Vergelijking verschillende varianten

Variant	1 a)	2 a)	3 a)	4 a)
P ₂ O ₅ grasland	85	100	85	85
P ₂ O ₅ bouwland	65	80	65	65
Vrouwelijk vleesvee	73	89	69	86
Mannelijk vleesvee	266	353	357	323
Zoogkoeien	90	110	88	25
Overig mestvee	21	25	20	25
Totale vleesproductie	281	305	279	293

a) 1 = 5 kg verliesnorm; 2 = 15 kg verliesnorm; 3 = als 1 zonder melkquotumkorting; 4 = als 1 met lagere forfaitaire fosfaatexcretienormen.